

TÓTKOMLÓS

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI
KÉZIKÖNYV

Garay Róbert

TARTALOMJEGYZÉK

POLGÁRMESTERI KÖSZÖNTŐ

1. BEVEZETÉS

2. TÓTKOMLÓS BEMUTATÁSA

3. ÖRÖKSÉGÜNK

Műemlékek

Helyi védett épületek, építmények

A környezeti örökség nem védett elemei

Természeti örökség

4. TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK

Történeti beépítésű területek

Lakótelepek

Technológiai területek

Városkapuk

„Egyéb” területek

5. ÉPÍTÉSZE TI ÚTMUTATÓ

Rajzos „sillabusz”

Részletek

Tetők

Tagozatok, épületornamentika

Ablakok

Bejáratok

Kapuk

Árn yékolás

Napelemek, napkollektorok

Kerítések

Téglaburkolatok

Lábazatok

6. JÓ PÉLDÁK

7. UTCÁK, TEREK

Növényzet

8. HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK

BEVEZETÉS

Az építés és ellentétpárja a bontás - hivatalosan: az építés kivitelezési tevékenység - sohasem magánügy, annak az esetek túlnyomó részében valamilyen kihatása van a település összességére. A város megszokott, egyéni arculata a közösség helyi identitásának alappillére, a jól ismert utcák, terek, helyszínek és részletek sokszor feltűnnek álmunkban, emlékezetünk, s így önazonosságunk fontos részei. Egyáltalán nem mindegy tehát, hogy ebből mit őrzünk meg, s adunk tovább a következő generációknak, mint ahogy az sem, mit teszünk hozzá a kapott örökséghez. Minden apró részletnek jelentősége lehet a "nagy egész" szempontjából, s ez komoly felelősséget ró az építés szereplőire, mert bár "az én házam, az én váram", de ez a "vár" mindenekelőtt a települési szövet alapsejtje is. A település, s így a települési arculat ügye pedig elsősorban a helyi közösség ügye, amelynek jogos igénye, hogy közös örökségével, a település arculatával, annak formálásával kapcsolatos elvárásait megfogalmazza egyes tagjai, a mindenkorai építetők felé.

A Településképi Arculati Kézikönyv elsődleges feladata, hogy ezen elvárásokat rendszerezett, közzétehető formában közvetítse használói számára. Cél, hogy a helyi környezetformálási hagyományok pozitív példáin keresztül ösztönözzön a tradíciók folytatására, megismerésére, de akár meghaladására is. Tótkomlós környezeti örökségének, település- és építéstörténetének bemutatásán, tanulságainak számbavételén keresztül jut el a környezetalakítással kapcsolatos elvárások, egyfajta építési "illemkódex" megfogalmazásáig. A történeti példák felvillantása a tendenciák megragadását, a még jelen lévő hagyományok érzékelését szolgálja, a Kézikönyv az értékek teljes körű lajstromba vételére nem vállalkozhat. Viszont jellegénél fogva olyan számvetést, amely pillanatképet ad, hol tart a város építészete 2018-ban és rávilágít, melyek a továbblépés lehetőségei, sürgető feladatai.

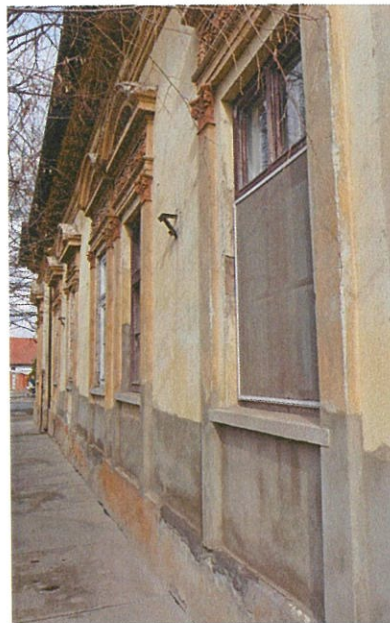
A Kézikönyv nem direktíva, sokkal inkább segítség kíván lenni, a benne foglalt rajzos útmutató ajánlásaival demonstrálva a települési hagyományokba illeszkedő építés egy-egy lehetséges módját. Az itt szereplő ajánlások ezért nem kötelező érvényűek, ahogy egy "illemkódex" megsértésének sem jogi következményei vannak.

Reményeink szerint Kézikönyvünk nem egy mereven lezárt, egyszeri vállalkozás, hanem nyílt, folyamatos hozzászólást és változtatást lehetővé tevő kezdeményezés. Ahogy a település története is továbbírásra vár, úgy jelen oldalak is egy, az utódok által folytatható, de akár át is írható folyamatos krónika első lapjai csupán. Ezért, ha újabb arra érdemes alkotás születik, az bekerülhet, sőt be is kell, hogy kerüljön majd a Kézikönyvbe, hogy ez által büszke lehessen rá úgy építtetője, mint tervezője, kivitelezője és a település egyaránt.

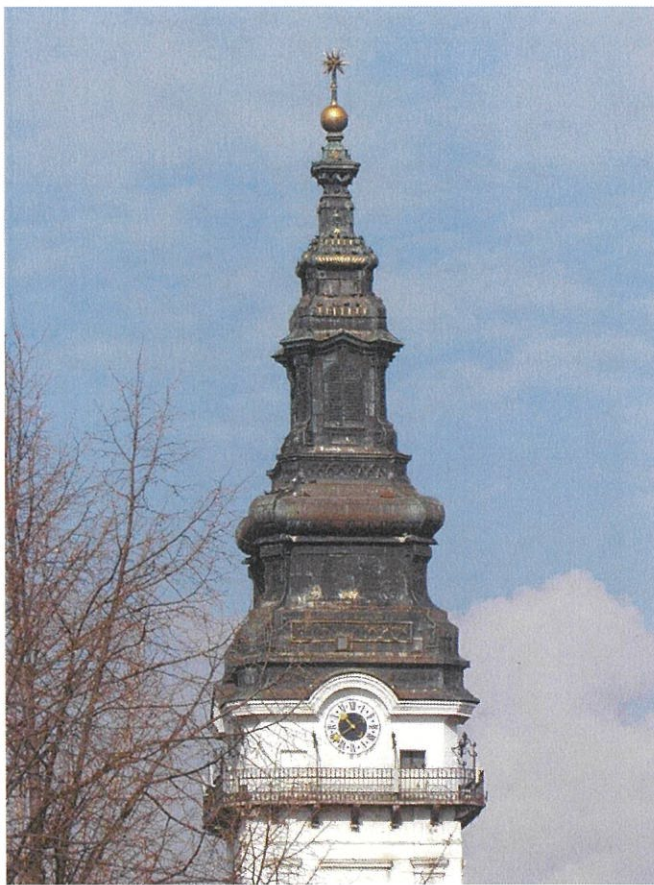

TÓTKOMLÓS BEMUTATÁSA

Tótkomlós a Békés-Csanádi táj jellegzetes mezővárosa, az alföldi szlovákság egyik sajátos hagyományokkal bíró központja. Túlzás nélkül kijelenthető, hogy a város páratlanul gazdag környezeti örökséggel rendelkezik, amely jelen van a település szinte teljes területén. A ránk maradt egyedi településképi arculat a város múltjának tükrö, sikerek és kudarcok emlékezetének megtestesítője. Régészeti kutatások bizonyítják, hogy a terület már a honfoglalás korában lakott volt, jelentős középkori emléke a mezőkopáncsi templom, amely az Árpádok idején épült. A komlósi puszta sokszor cserélt gazdát és többször is elnéptelenedett a középkor viharos évszázadai során. Oklevelek bizonyítják, hogy valaha Mátyás király tulajdona volt, aki fiára Corvin Jánosra hagyományozta a területet. A török dúlás elmúltával az elnéptelenedett település Rudnyánszky József báró birtoka lett, aki engedélyezte 80 szlovák család letelepedését a lakatlan pusztára. Az 1993-ban várossá avatott Tótkomlóson ma a lakosság mintegy negyede vallja magát szlovák anyanyelvűnek.

A betelepülő evangélikus hitű szlovákok magukkal hozták anyanyelvű lelkészüket, kántorukat és tanítójukat. Lakóházaik megépítésével egy időben templomot is emeltek.

A település fejlődésével és a lakosság létszámának növekedésével szükségesszerűvé vált a régi fatemplom lebontása.

A templomszentelés ünnepe pedig 1795. november 8-án volt, amely mai napig a gyülekezet ünnepe.

Az eredeti fazsindelyt 1922-ben cserélték palára. A gömböt és a csillagot utoljára 1942-ben rézből készítették el és helyezték fel.

A toronyban 4 harang szólal meg, melyek közül a nagy 9 mázsás.

A katolikus gyülekezet 1893-ban alakult meg. Szent István Király Római Katolikus templomot 1938-ban emelték.

Két harangját a budapesti Szelezák László mester öntötte. Az orgonát Vashegyi József építette. A szentmisék magyar, szlovák, sőt német nyelven is folytak a templomban.

Mária szobor és köré kialakított kegyhely 2014-ben kapott helyet a templom melletti Erzsébet ligetben.

A Tótkomlói Misszió Egyházközség torony nélküli imaháza mellett álló harangtornyocska melyben egy 200kg-os 1943-ban öntött harang lakik.

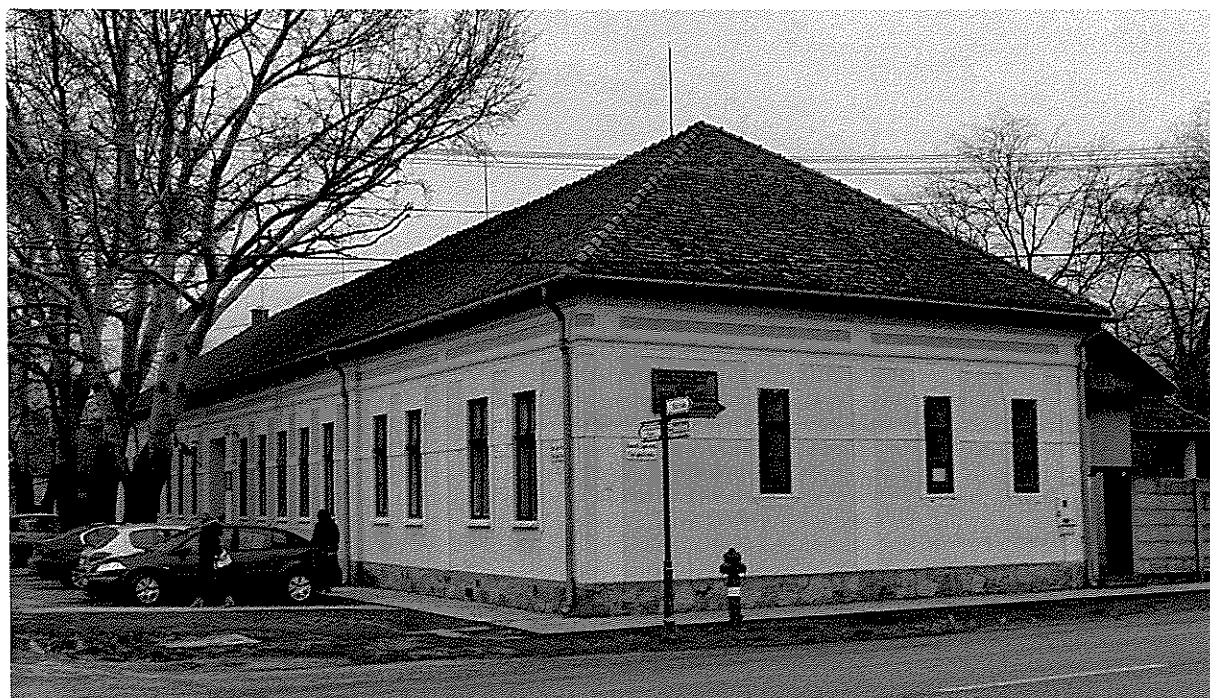

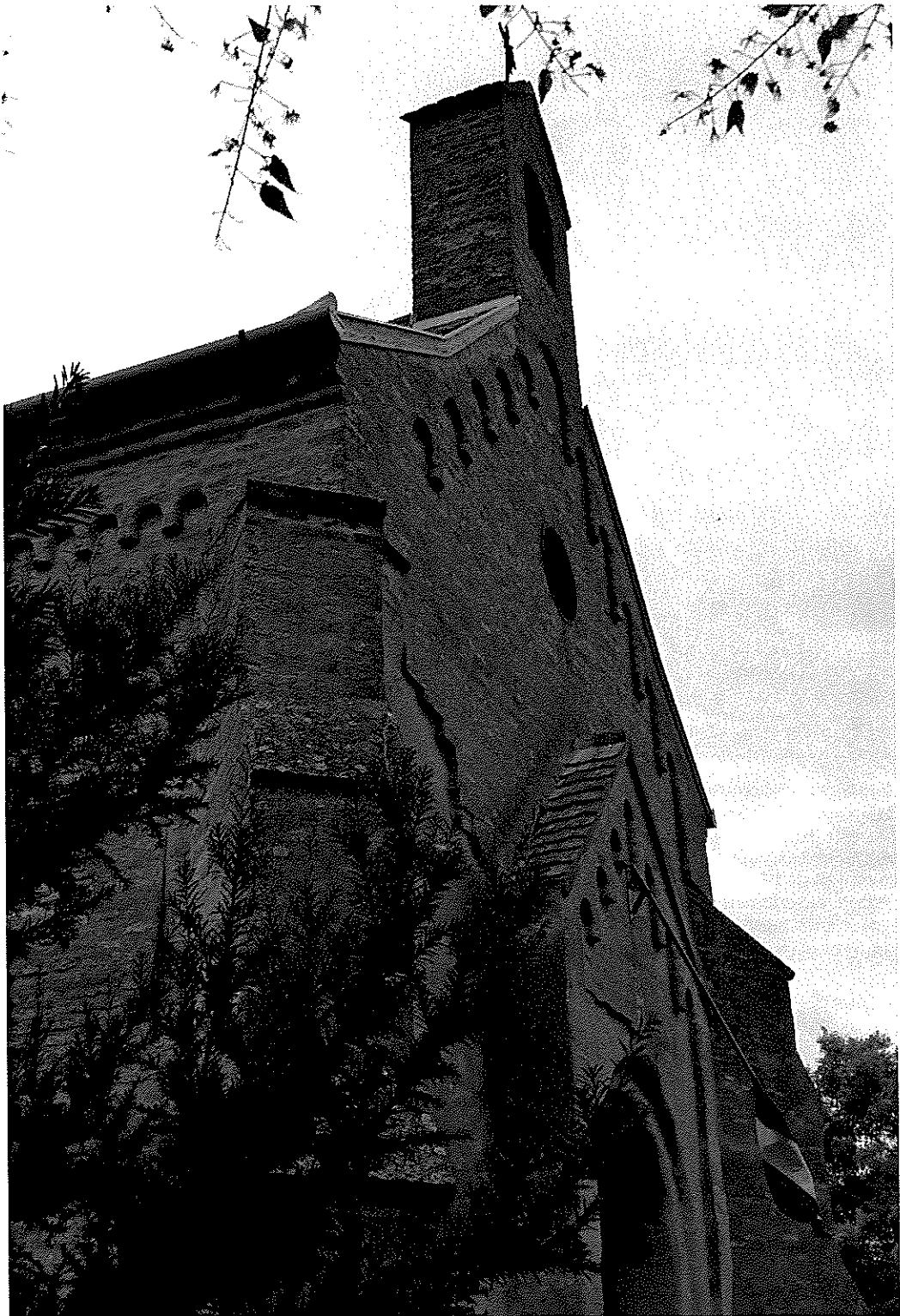
ÖRÖKSÉGÜNK

A környezeti örökség bemutatása rendkívül fontos az Arculati Kézikönyv deklaráit célkitűzéseinek elérése szempontjából. A város topográfia adottságaiból, történeti-társadalmi fejlődéséből következő sajátosságok, a Tótkomlóra jellemző egyedi jegyek, hangulati tényezők, a múlt és a jövő "genetikai kódjainak" megismerése és megértése nélkül nem lehetséges meghatározni azokat az elvárásokat, melyek teljesülésétől a környezetbe, hagyományokba illeszkedő építés megvalósulását várjuk. Ki kell jelölni a fenti értékeket hordozó azon építészeti, településképi elemek körét is, legyen az településszerkezeti sajátosság (utcavezetés, teresedés, utcakép, stb.), vagy építészeti elem (épületek, háztípusok, jellegzetes építőanyagok, kerítések, kapuk, szobrok, kutak, stb.), amelyek fenntartása, átörökítése – azaz védelem alá helyezése - okvetlen szükséges a város önazonosságának fennmaradásához. Mindezen túl a fejezet szeretne mozgósító, szemléletformáló jellegű is lenni, hogy a védett, valamint a nem védett, de értéket hordozó örökségi elemek megmaradásának jelentősége tudatosuljon a lakosságban, építőkben és Tótkomlós lakói megismerjék és elismerjék értéknek építészeti múltjuk fennálló emlékeit.

Az utóbbi évtizedekben a túlságosan is magabiztos, mennyiségi szemlélettől terhelt fejlesztés módszertanát világszerte a "fenntartható fejlődés" kérdéseinek hangsúlyozása váltotta fel. A nagy ívű elméletek sokszor megfoghatatlan, absztrakt víziói helyett a társadalom a "mindennapok apró szépségeinek" kézzel fogható valóságát választotta. A civil szféra identitás-keresésének legelső, markánsan artikulálódó szintje a település. Ebben a szellemi közegben alapvető fontosságú a helyi értékek, erőforrások feltárása, kiaknázása. Egy-egy település épületekben megőrződött múltja, a felhalmozódott környezeti értékek mind-mind ilyen erőforrás még akkor is, ha hatásai csak közvetett módon érzékelhetők. Egyre nyilvánvalóbb: az elmúlt korok értékeinek megőrzése, illetve feltárása, az építészeti folyamatosság fenntartása az egyik leghatásosabb eszköz egy település arculatának – divatos, mai szóval: imázsának – kialakítására. A múlt alkotásai időhöz és helyhez kötik a ma építészeti produktumait is. A genius loci hordozói, eltűnésükkel olyan érték megy veszendőbe, melynek pótlása semmilyen archaizálással, hamisítással nem lehetséges, egészen addig, míg az "új"-ból "régj" nem lesz.

Egy település épületekben, építményekben fennmaradt múltjának reprezentálására az országos, vagy helyi védettségű emlékek hivatottak elsősorban. Tótkomlós épített öröksége azonban annyira gazdag, a város olyan nagy területein meghatározó, hogy abból csak a védelem alá vontak bemutatása torzképet eredményezne, már csak azért is, mert ezek állományában egyes, a város építészetében meghatározó korszakok értékei (1930-40-es évek, II. világháborút követő időszakok) alig, vagy egyáltalán nincsenek képviselve. Az alábbi fejezet ezért időrendben haladva mutatja be Tótkomlós környezeti örökségét, tekintet nélkül annak védettségére vagy „védtelenségére”.

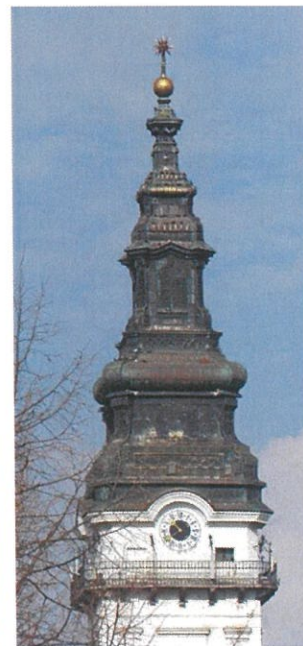
A kopáncsi templom épületét is magában foglaló régészeti lelőhely egy, az Árpád-korban és a késő középkorban is virágzó településsel azonosítható. A falu a törökkor folyamán szinte nyomtalanul pusztult el és vele pusztult a kis falusi templom is, amelyben előtte évszázadokig miséztek, és a körülötte elterülő szűk templomkertbe, az ún. cinterembe temették szeretteiket a helybeli lakosok. A templom az 1930-as években az egykori Csanád vármegye székhelyének, Makó városának határához tartozott. Akkoriban a kopáncsi templomnak már csak egyetlen álló, bár igen romos állapotú nyugati fala meredezett a pusztában. Az 1935-ös újjáépítés alkalmával ezt az álló falszakaszt egészítették ki egy kis harangtoronnyal, hajóval és szentéllyel, melyeket az egykori alapozásra építették.

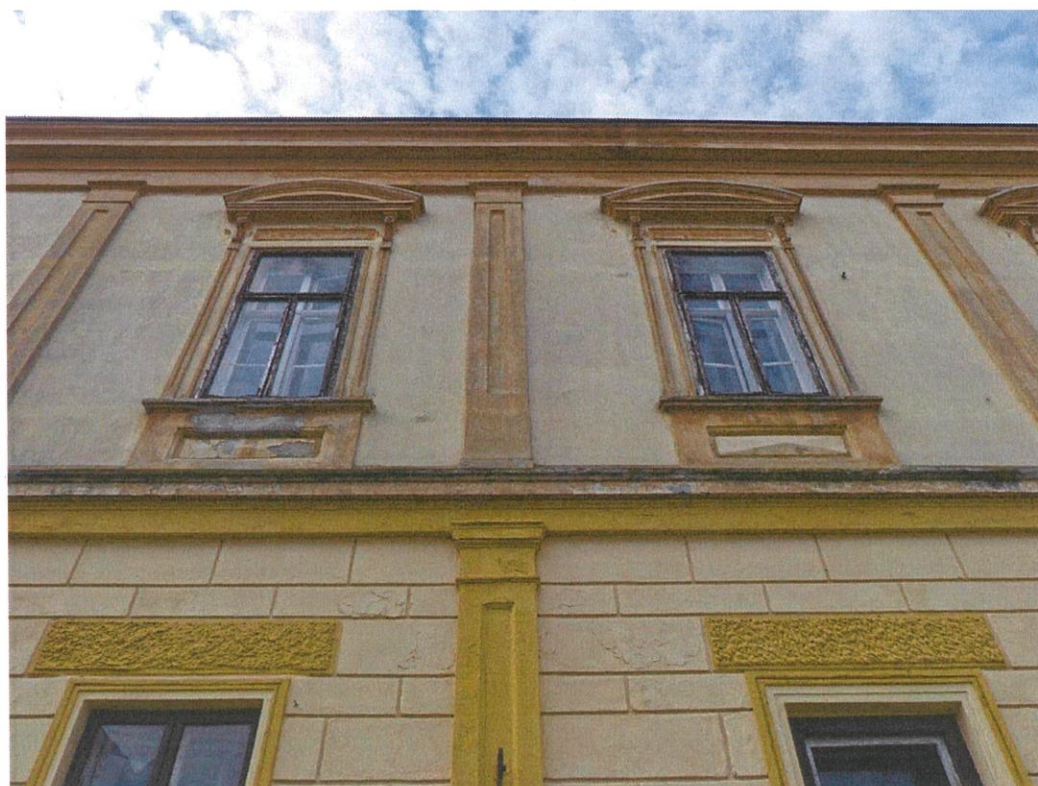

A Reformkor protestáns mezővárosainak építészeti stílusa a klasszicizmus volt, amely formáinak nyugodtságával, szerkezeteinek racionalitásával tökéletes összhangban volt a fokozatosan polgárosodó társadalom sajátos világnézetével. A korszak mesterei néhány ókori ihletésű építészeti elem használatával és a klasszikus arányok szigorú megtartásával tekintélyt parancsoló, mégis derűs épületet tudtak emelni.

A ma is impozáns "Szálló a Komlóhoz" volt az első több szintes épület Tótkomlóson. A műemlék épület 1881-ben épült.

A XIX-XX. század fordulójáig a lakosság túlnyomó része hagyományos, egytraktusos szoba-konyha-kamra elrendezésű, háromszatú parasztházakban élt. Ezek szinte kivétel nélkül földfalazatúak voltak. A főhomlokzatot legtöbbször két, jelentősebb épület esetén három ablak tagolta, az oromzat kialakítása változó volt, de kontyolt tetővel ritkán fordul elő. Tótkomlóson leggyakoribb az ún. lopott tornác. A sajátos Tótkomlós megyei építészeti tradíciót megtestesítő előtornácos, podsztyenás házaknak is gyönyörű helyi példáival találkozhatunk. A klasszicizmus hatása mutatkozik meg egyes házak erőteljes falazott tornácoszlopain, pilaszterein,

A legkorábbi épülettípusokra még a népi (divatosabb kifejezéssel: vernakuláris) építészet rendkívül kiértelt arányrendszere jellemző. Díszítésük mértéktartó, főleg a nyílászorúkat, fontosabb tagozatokra és az oromzat deszkázatának, a faszerkezeteknek fűrészelt díszítésére korlátozódik. A legtöbb esetben azonban a szerkezet és funkció tökéletes összhangja adja az esztétikai hatás döntő részét.

A későeklektika építészete már kevesebb klasszikus elemet használ, a tagozatok egyedibbé válnak, megjelennek a neobarokkra jellemző vonások is.

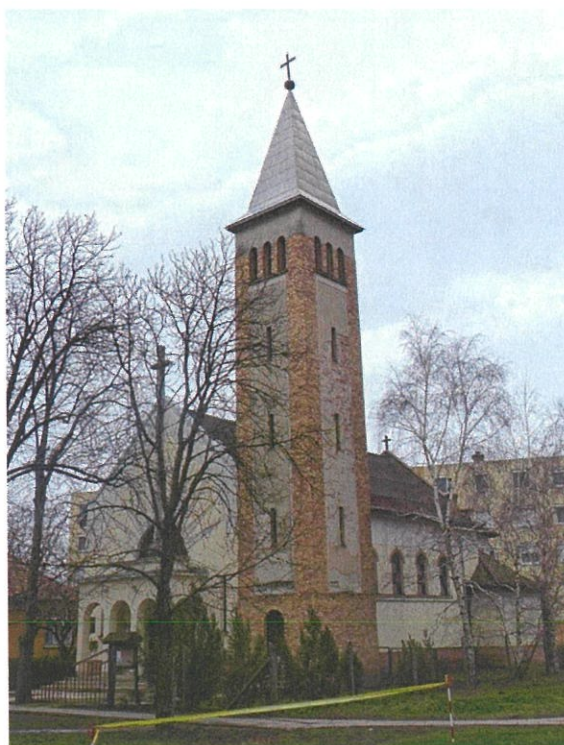
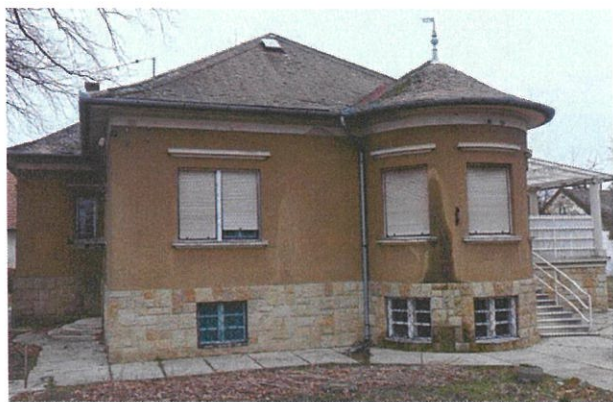
Elterjednek újfajta építőanyagok, így az alföldi mezővárosokban igen kedvelt préstégla.

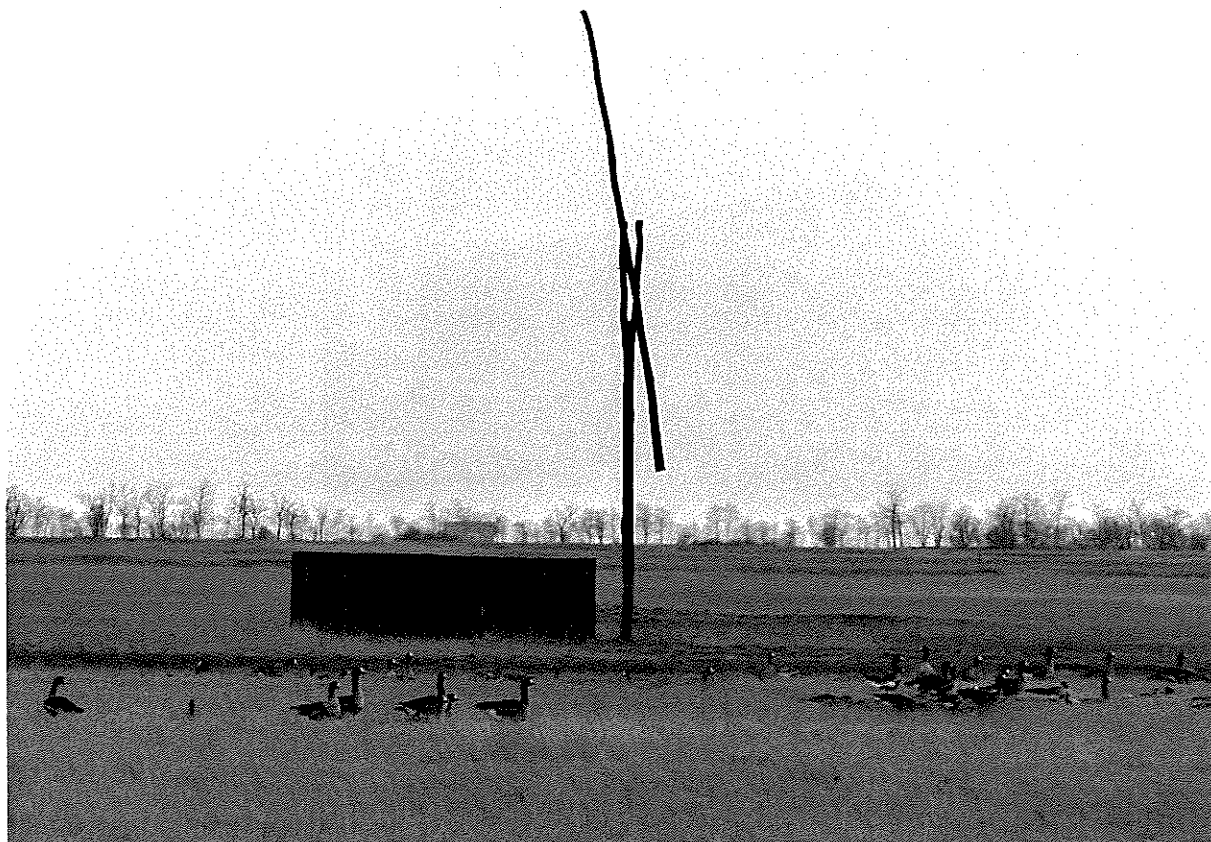

TERMÉSZETI ÖRÖKSÉG

Tótkomlós határában terül el, több mint 4000 ha területen a Körös-Maros Nemzeti Parkhoz tartozó, 1989 óta védett Csanádi puszták. A terület ősi vegetációján a XIX. századi vízrendezés sem változtatott jelentősen, a hátakon a jó minőségű talajon lőszpusztaarétek, pusztai cserjések borítják, a mélyebb részekben, a lefolyástalan területeken szikesek alakultak ki. A védett területet a Kopáncsi-, a Montag-, és a Királyhegyesi-puszták alkotják.

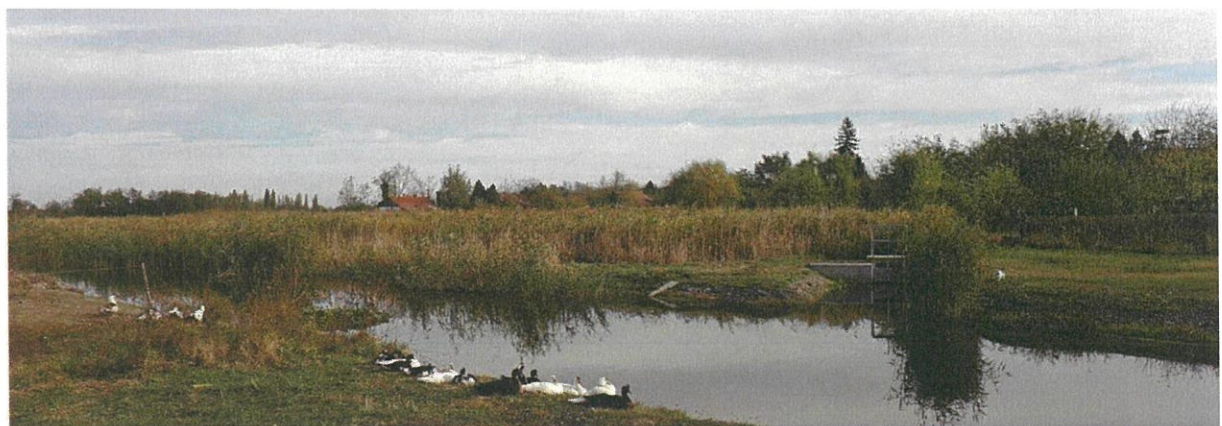
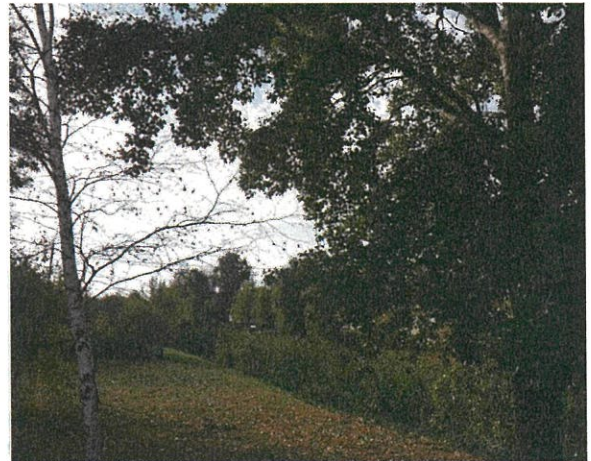
A Montag puszták időszakos mocsarának fokozottan védett területe a Nagy-Zsombék. A puszták legmélyebb részein a gyékényes nádas jellemző, száraz időszakokban főleg az ecsetpázsitosok, csenkeszesek füves szikeseit találjuk. Jellemző itt a fehértippan, a tavikák is, a védett kistestű aszúk, egyvirágú here. A Kopáncsi pusztán fellelhető az őszi csillagvirág, a Királyhegyesi puszták különlegessége a sziki varjúháj. Madárvilága rendkívül gazdag: Ólyvek, darvak vadludak, cankók, bibicék, gémelek, kócsagok.

Tótkomlós különleges természeti értéke a puszták élővilága mellett a településen keresztül folyó Száraz-ér. A város közigazgatási területén 20 hídja van. A Száraz-ér a Marosból Radnánál kiágazó mellékág, mely a Batidai mocsarakba torkollik, mai képe a XIX. század vízrendezése során alakult ki. A szabályozás előtt hajózható volt. A Tótkomlóson áthaladó szakasz neve Sámson-Apátfalvi Száraz-ér. Fontosabb ágai: Cigányka-ér, Kutaséri, Tótkomlósi, Aranyadéri csatornák és a Mezőhegyesi-élővíz csatorna mesterségesen kialakított medre. Élővilága változatos, mélyebb területeken jellemző a kisvirágú fűzike, vesszős fűzény, nádasok mellett tavikák, vízi harmatkása, a magasabb részeken réti szittyó, peremizsek. Madárvilága gazdag: gólyatöcs, daru, vöcsök nádirigó, védett hala a réti csík, előfordulhat a vízi pocok, de a vidra is.

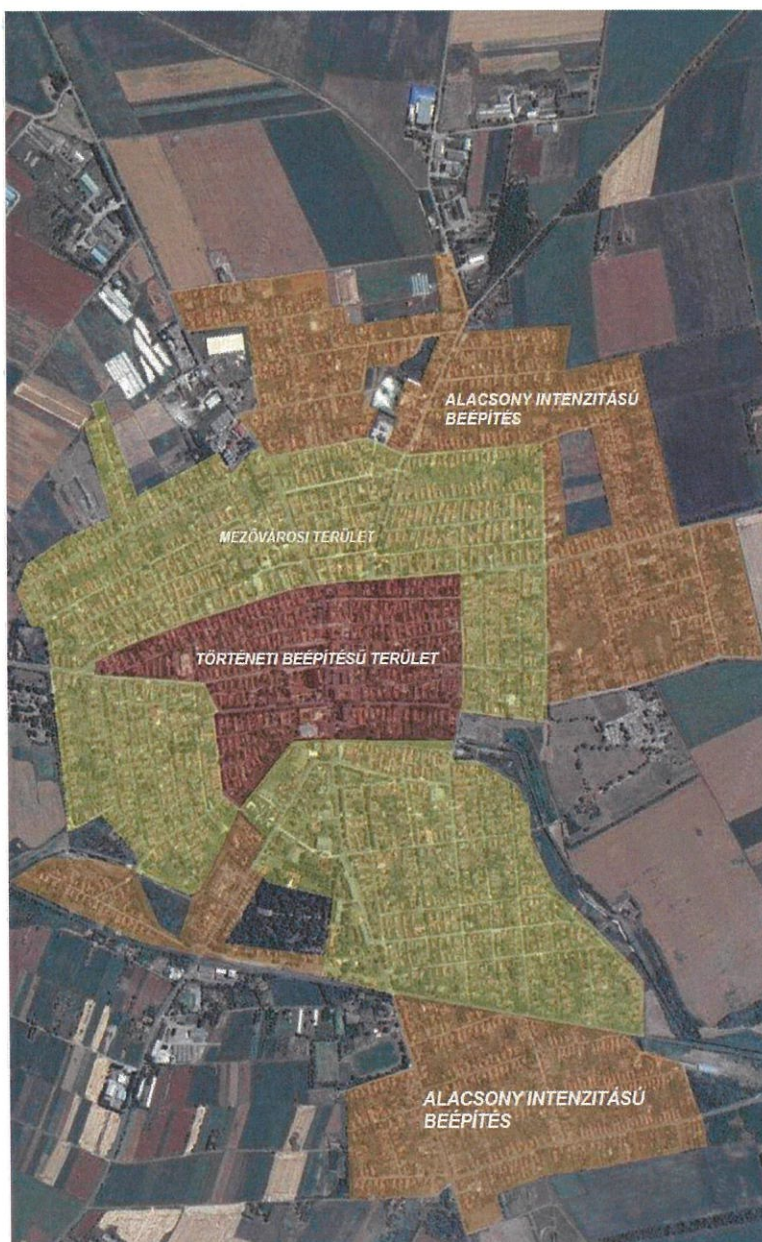

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK

Tótkomlós beépített területe három egymástól településképi arculati szempontból is jól elkülöníthető egységre osztható. Az eltérő karakterű területek gyűrűsen helyezkednek el a központ körül, önálló településszerkezeti egységet egyik sem képez. Az arculati eltérések a történelmi korokban elsősorban a társadalmi szerkezet változásai mentén alakultak ki és helyellközzel megfeleltek a városszerkezet koncentrikus jellegének. A mezőváros központjában a legfontosabb intézmények mellett a polgári és cívis réteg kisvárosi jellegű klasszicista, eklektikus, később szecessziós stílusú házai voltak. A központból kifelé haladva „félfalusias”, mezővárosi jellegű lakóterületek épültek ki. Végül a város lakosságának jelentős részét kitevő paraszti rétegek falusias, a mezőgazdasági jelleget erősen magán viselő lakóhelye keretezte a várostestet. Természetesen a fenti képletszerű, a részleteket elfedő jellemzés csak a településszerkezet fő motívumait próbálja megragadni, az eltérő arculatú területek át- és átszöttek egymást, határvonaluk nem éles, ahogy eltérő funkciójú területek is beékelődtek az egyes zónákba. A város további története során, megfelelően a társadalmi-, gazdasági- és mindenekelelt a politikai környezet újfajta igényeinek egészen más karakterű területek is létrejöttek, miáltal a településszövet egyre inkább mozaikossá vált. A két világháború közötti időszak családi házas telepei még a tradicionális településszerkezeti hagyományokat követték, de az ipartelepek, majd később a lakófunkciójú telepek laza, telepszerű beépítésükkel már egy egészen más világot képviseltek, ahol az addig megszokott viszonyítási pontok megszűntek.

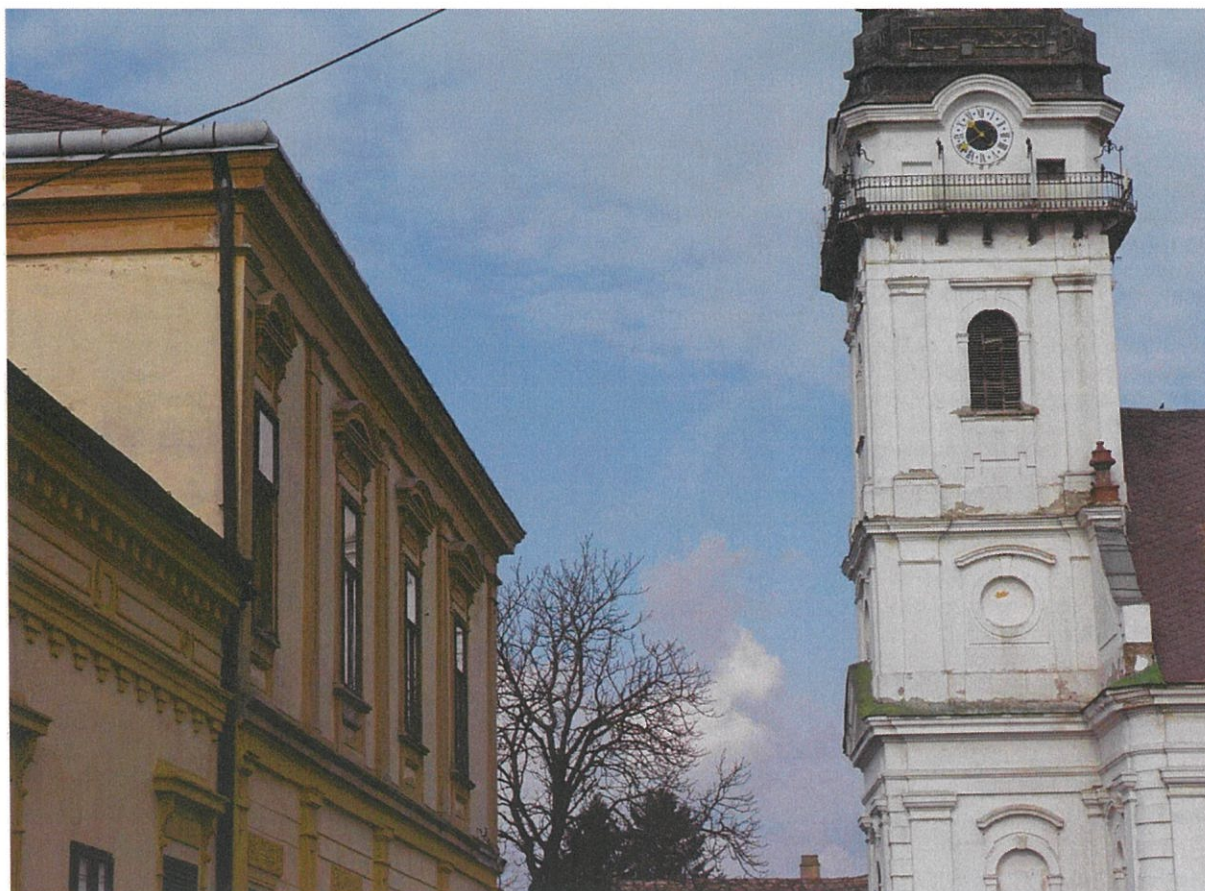
A fenti gondolatmenetet követve jelöljük ki Tótkomlós eltérő településképi arculatú területeit, elsősorban az alapvető jellegvonásokra, kevésbé a részletekre fókuszálva. A térbeli dimenziókon (beépítési mód, jellemző építménymagasság, stb.) túl vizsgáljuk az időbeliüket is, és nem utolsósorban azt, milyen településképi karakter „megcélzása” kívánatos a jövőre nézve.

TÖRTÉNETI BEÉPÍTÉSŰ TERÜLETEK

A területeken a zömmel foghíj-beépítés jellegű átépülések dacára döntően még a történeti épületállomány dominál, azaz a központ korábbi előzményeket is őrző historizáló-eklektikus jellegű kisvárosias településképe. Legtöbb értéket talán Tótkomlós szűken vett centrumának környezete tartogat, amely a város feltétlen megóvásra érdemes öröksége. A területen van a környezeti örökség országos és helyi védelme számára ténylegesen és potenciálisan fontos elemek jelentős része, sok helyen máig egységes utcaképeket alkotva.

A központban a zárt térfalakat eredményező utcával párhuzamos tömegű, zárt sorú beépítések uralkodóak, de megtalálhatók ettől eltérő beépítési módok is. Az épületek túlnyomórészt nyeregtetűsek, bonyolult tetőidom, nem jellemző. A tömegformálás többnyire egyszerű, szimmetrikus, illetve szimmetriára törekvő, a homlokzatképzés sajátossága a horizontális tömegeket ellenpontozó, a nyílástengelyek álló formátumú ablakaitól meghatározott vertikális tagolás, valamint a bejáratok hangsúlyos kialakítása. A fent jellemzettől markánsan eltérő bonyolult tetőfelépítmény, expresszív tömegformálás jobbára a legszűkebb városmagot övező épületeken fordul elő, általában nem függetlenül az adott épületnek a város életében betöltött nagyobb jelentőségétől, településképi szerepétől.

A területen a megörökölt történeti arculat megőrzése, továbbfejlesztése a cél. Ennek eszköze egyaránt lehet az építészeti, történeti, város- és utcaképi szempontból fontos épületek értékőrző korszerűsítése, felújítása - legyen az védett, vagy nem védett -, valamint a XXI. század kortárs építészeti minőségi módon interpretáló újabb alkotás, foghíjbeépítés. Utóbbi esetén alapkövetelmény, hogy a helyi építészeti hagyományokat tiszteletben tartó, azokhoz igazodó legyen, kerülve a környező épületállomány történetiségét hamis, feleslegesen archaizáló architektúrával relativizáló megoldásokat. Az illeszkedés „játékszabályait” betartó új alkotás mindenkor legyen saját korának „gyermeké”.

MEZŐVÁROSI TERÜLETEK

A városközpontot övező mezővárosi területek beépítése több évszázados történeti előzményekkel rendelkezik, a településkép azonban mára meglehetősen változatosá vált, amelynek egyik oka, hogy a térfalak eleve nem zárdtak oly mértékben, mint a centrumban, sokkal több a fésűs beépítésű porta. Számos történeti érték található még a területen, amelyek sok esetben dominálnak az utcaképekben. A terület épületállománya heterogén, helyenként megtalálhatók a népi építészet, a historizmus-szecesszió emlékei, sokszor erősen átépített formában, valamint a XX. század közepének és a XXI. század elejének jellemző lenyomatai.

A területen a megőrkölt mezővárosi arculat megőrzése, továbbfejlesztése a cél. Ennek eszköze az építészeti, történeti, város- és utcaképi szempontból fontos épületek értékőrző korszerűsítése, felújítása, valamint újabb alkotás, foghíjbeépítés. Utóbbi esetén alapkövetelmény, hogy a helyi építészeti hagyományokat tiszteletben tartó, azokhoz igazodó legyen.

ALACSONY INTENZITÁSÚ BEÉPÍTÉSEK

A területen jellemzően egyedi – családi - házas tömbök találhatók, telkenként egy rendeltetési egységgel, melyek beépítési módja legtöbb esetben szabadon álló, oldalhatáros, esetenként zártsorú vagy ikres. A hagyományos beépítési módok mellett megtalálhatók az 1970-80-as évek kedvelt csoportos beépítési módjai is. Az újabban kialakult tömbökben szinte kizárólagosan az előkertes épület elhelyezés uralkodó, de a korábbi eredetű beépítésekben gyakori az utcafrontos elrendezés.

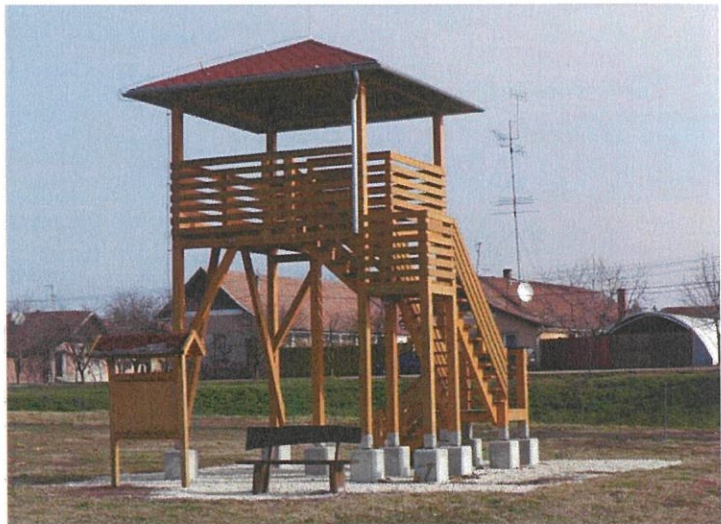

„EGYÉB” TERÜLETEK

Az előző kategóriákba nem besorolható, döntően nem beépített jellegű területek, mindenképp a határ, a nagyobb zöldfelület jellegű területek, sportpályák, temetők, az ún. települési kihelyezett funkciók területe, amelyek sok esetben sajátos arculattal rendelkeznek, ezek azonban annyira szerteágazók és speciálisak, hogy átfogó jellemzésük nem lehetséges.

Az egykori Tótkomlói tanyavilág régi települési hagyományokkal rendelkezik. A tanyás területek legnagyobb részéről a lakosságot az 1950-es évektől kezdődően a belterületekre, tanyaközpontokba kényszerítették, ezért a tanyák jelentősége mára erősen lecsökkent, bár el nem tűnt. A jellegzetes Tótkomlói tanyák általában sortanyaként ülték meg a határt.

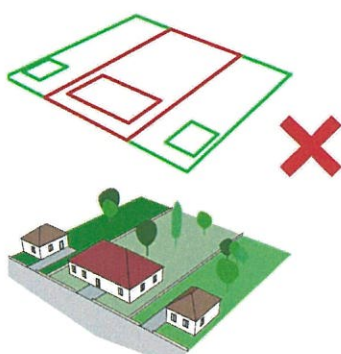
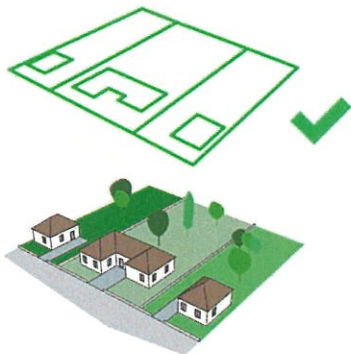
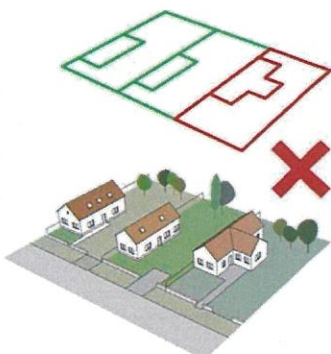
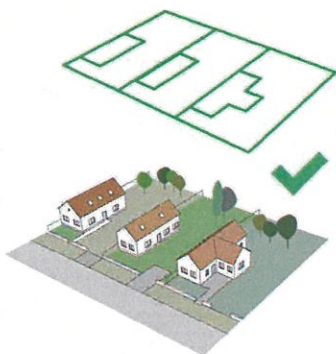
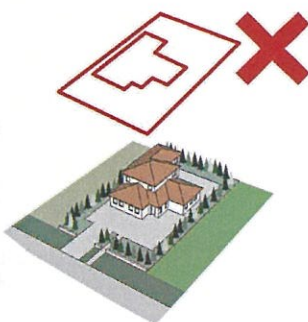
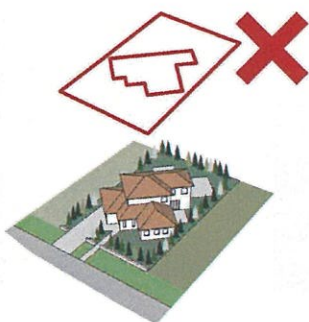
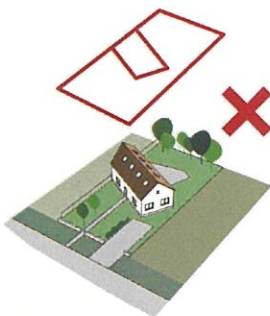
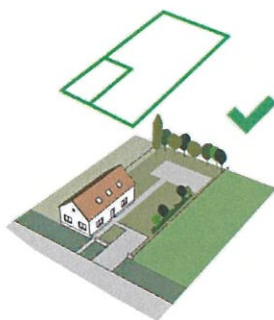
A város külterülete jellegzetes kultúrtáj, amely az elmúlt 250-300 év műszaki beavatkozásai során alakult ki. A környezet mai jellegvonásai mindenekelőtt az Alföld vízmentesítési munkálatainak hatására jöttek létre. Az így előállt mozaikos tájszerkezetben erdőfoltok, legelők, szántóföldek, majorok, az egykori és mai tanyák váltakoznak meglehetősen sűrűn, gazdagon sokszínű árnyalatot adva a tájképnek.

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

Az alábbi fejezet célja, hogy segítséget nyújtson néhány gyakran felmerülő építészeti, településépítészeti kérdésben, bemutatva azokat a lehetséges válaszokat, amelyek az esetek döntő részében működőképesek. A szépség sokféle lehet. Tekintettel arra, hogy településesztétikai kategóriáink nem feltétlenül objektív megítélés nyomán alakultak ki, nem szeretnénk kizárólagos érvénnyel állást foglalni, leszűkíteni a lehetőségeket. Viszont szeretnénk bemutatni, hogyan kerülhetők el a legáltalánosabb hibák, fenntartva a lehetőségét annak, hogy ugyanazon problémafelvetésre egészen más helyes megoldások is létezhetnek. Az alábbi ábrák nem az építési előírások, szabályzatok rajzos illusztrációi, hanem a környezetbe való illeszkedés, a tradíciókhoz történő kapcsolódás fontosságára, annak előnyeire hívják fel a figyelmet.

RAJZOS „SILLABUSZ”

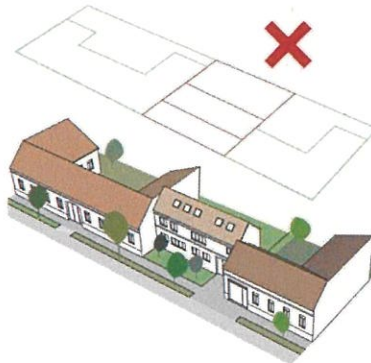
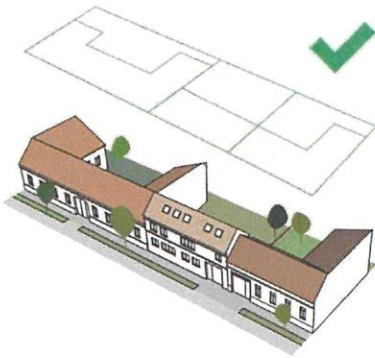

Telepítés, beépítés

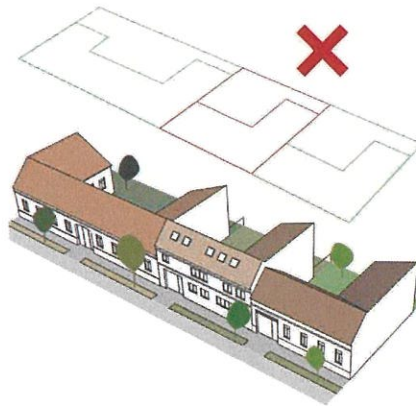
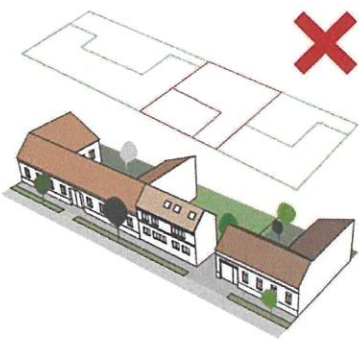
Az épületek elhelyezésekor figyelembe kell venni a telek geometriai adottságait, attól indokolatlanul eltérni nem szerencsés. Az utcáfronttól túlságosan hátrahúzott épületelhelyezés általában kedvezőtlenül befolyásolja a telekhasználatot, a ház mögötti belátástól védett, intim kert területe leszűkül.

Az épület telepítésekor figyelembe kell venni a szomszédos épületek elhelyezkedését. A már meglévő szomszédos épületek által meghatározott beépítési vonaltól való bármilyen irányú eltérés legtöbbször kedvezőtlenül befolyásolja az utcaképet.

Az átlagosnál szélesebb telek esetében is fontos az utcakép ritmusának megőrzése.

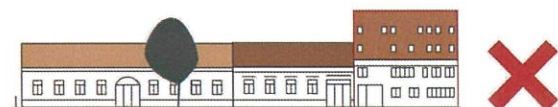

Zártsorú beépítés esetén különösen fontos az utcavonal tartása, hogy a szomszéd épületek tűzfala takarva legyen.

A zárt térfal megszakítása takarás nélküli tűzfalakhoz vezethet, ahogy újabb oldalszárnyak építése is.

Magasság

Az épület magasságának meghatározásakor figyelembe kell venni a szomszédos beépítések magasságát. Közel azonos magasságú épületek emelésével általában könnyebben alakul ki harmonikus utcakép és a szomszédos beépítések benapozása is kedvezőbb lesz.

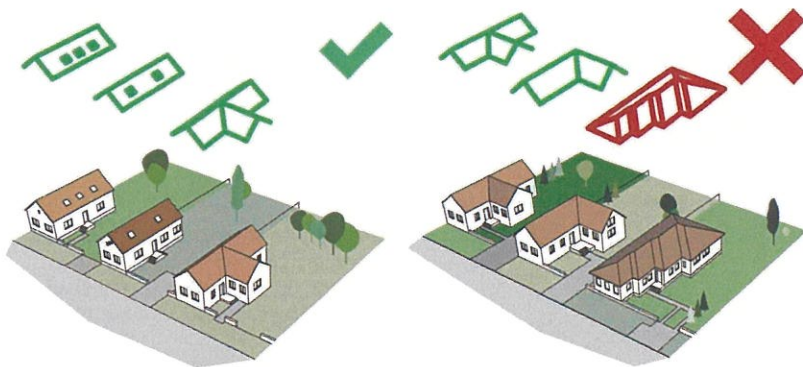
Az épületmagasság meghatározásakor el kell fogadni a környezet kialakult jellegzetességeit. Az épületszintek „elrejtése” (pl. tetőszerű szerkezetekben) általában kedvezőtlen építészeti megoldásokhoz, kevésbé harmonikus településképekhez vezet.

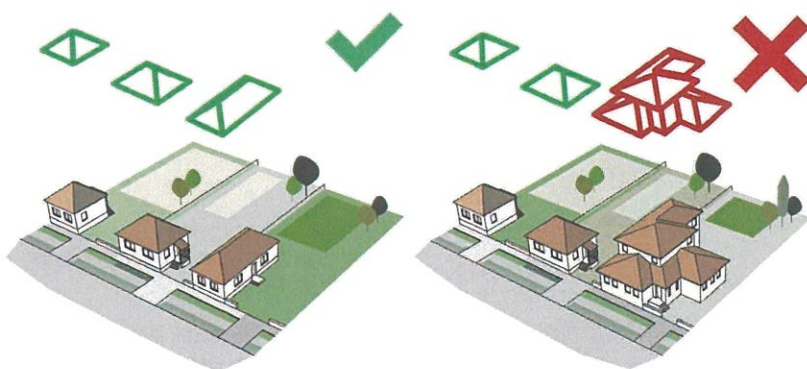

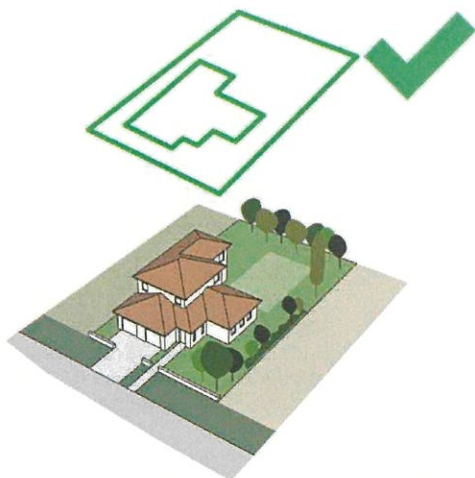
Tetők

Az újonnan épülő épület tömegének meghatározásakor figyelembe kell venni a környező épületek tetőzetének hajlásszögét. A szomszédokétól túlzottan eltérő hajlásszöggel épülő tetőzet megbonthatja az utcakép egységét. A magyar települési kultúrában a 40° körüli tetőhajlásszög általános, megfelelően az ország éghajlati adottságainak.

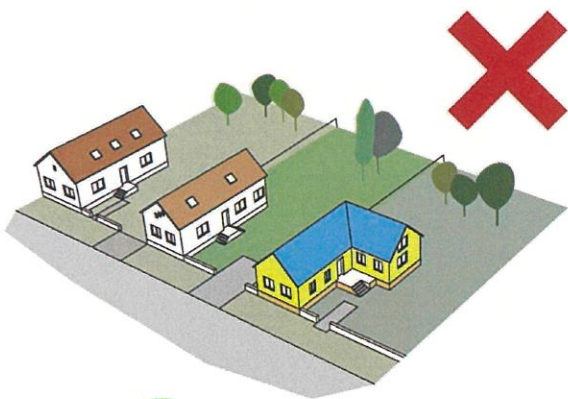
Az újonnan épülő épület tömegének meghatározásakor figyelembe kell venni a környező épületek tetőzetének formai jellegzetességeit. A túlzottan mozgalmas, vagy a környező tetőfelületek jellegétől elütő új tetőzet megbonthatja az utca- és településkép egységét.

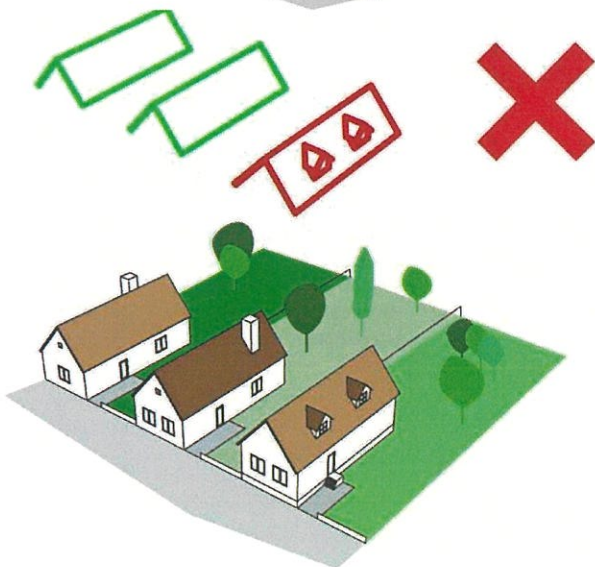

Tetők

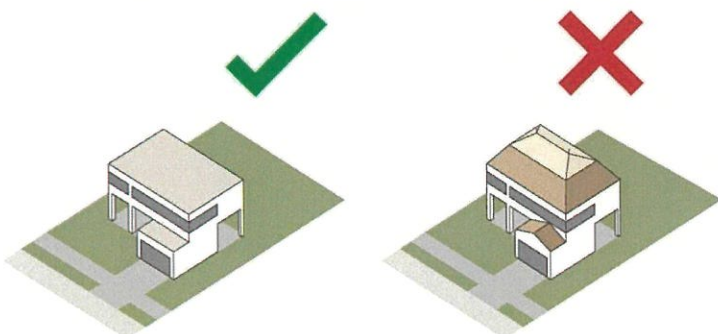
Mozgalmas tetőfelületek általában tágas, szabadon álló beépítésű telken álló, tagolt tömegű, „villa”-jellegű épülettömegek fölött nyújtanak elfogadható építészeti megoldást.

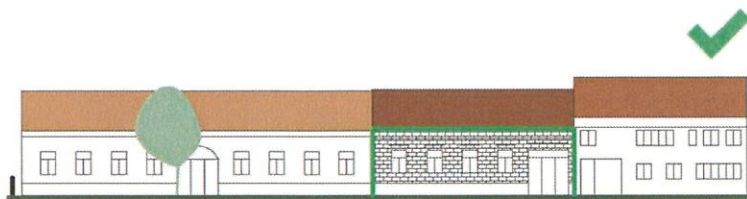
Környezetétől túlzottan elütő anyagú, színhatású, textúrájú tetőhéjazat alkalmazása általában kedvezőtlenül befolyásolja az utca- és településképet.

A tetőfelépítmények idegenek a hagyományos magyar települési kultúrától, hangsúlyos alkalmazásuk kedvezőtlen hatású az utcaképre.

Általában akkor jön létre az utca- és városképek szempontjából megfelelő megoldás, ha az épület tömegformájának, homlokzatképzésének jellege, a választott „stílus” és a „fölötte” lévő tető formája, anyaghasználata összhangban van.

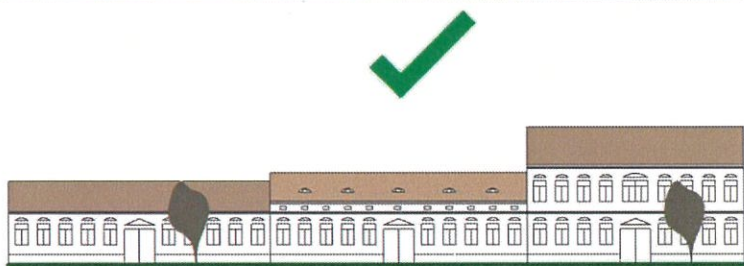

Homlokzatképzés

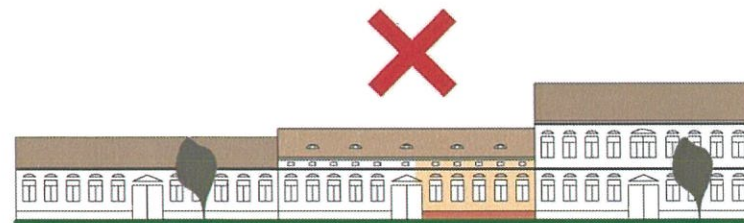
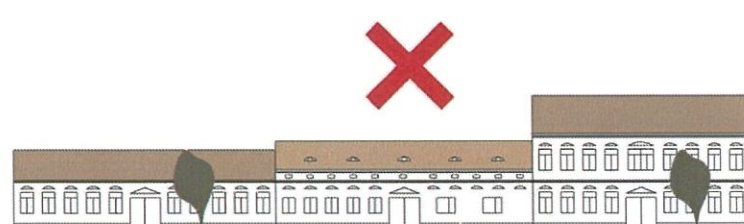
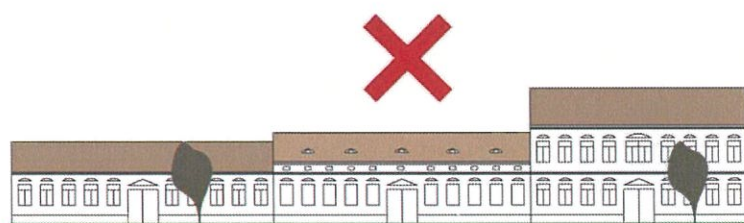
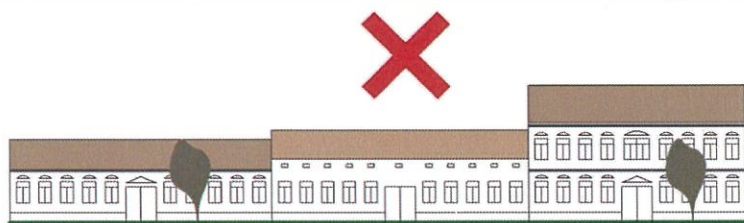
Az újonnan épülő épület homlokzati kialakításának meghatározásakor figyelembe kell venni a környező épületek homlokzatképzési jellegzetességeit. A színében, anyaghasználatában túlzottan változatos, vagy a környezetétől elütő új homlokzat megbonthatja az utca- és településképet.

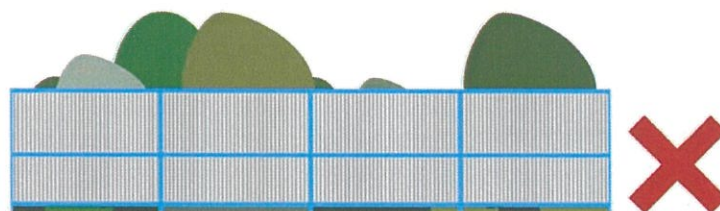
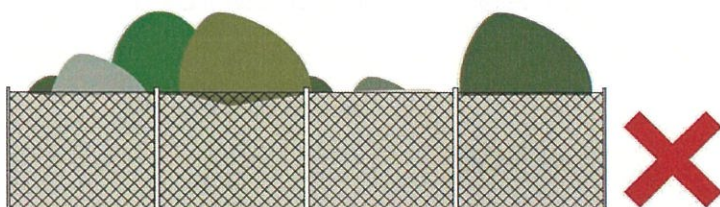
A felújítandó épületek esetében szerencsés megőrizni a homlokzatképzés jellegzetességeit, ha azok környezetükbe illeszkednek. A történeti épületek tagozatának eltávolítása, a nem megfelelő színezés az utcakép jellegének eltűnéséhez, hamóniájának felbomlásához vezethet.

Az újonnan épülő épület homlokzati kialakításának meghatározásakor figyelembe kell venni a környező épületek homlokzattagolásának főirányait. Történelmes meglévő épületeinek többsége függőleges tengelyekbe rendezett álló formátumú nyílásokkal épült, így homlokzatuk alapvetően vertikális jellegű.

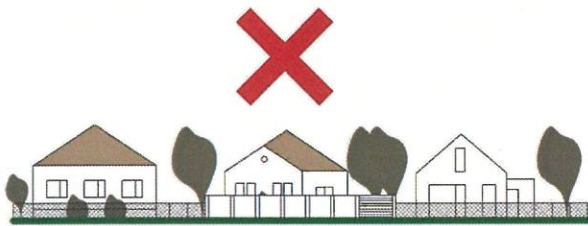
Meglévő történeti épület felújításakor, korszerűsítésekor törekedni kell a Történelmes arculatát alapvetően meghatározó stílusrészletek megőrzésére. A tagozatok eltávolítása a ház jellegének elvesztéséhez vezet, ahogy általában kedvezőtlenül befolyásolja a homlokzati megjelenést és ezzel az utcaképet a nyílászárók osztásának elhagyása, de még inkább azok formájának, tengelyrendszerének megváltoztatása. A felújításkor szerencsés az egész épület egy egységként való kezelése, a teljes homlokzat egységes felújítása, függetlenül a tulajdonok megoszlásától.

Kerítések

A kerítés az épületeknek az utcaképet alapvetően befolyásoló kiegészítője, ezért formájának, anyagának meghatározásakor figyelembe kell venni a terület jellemzőit a szomszédos telkeken alkalmazott megoldásokat. A „zöldövezeti” jellegű területek oldott településképének alapfeltétele a telkek átláthatósága, ezért ezeken a területen tömör, vagy az átláthatóságot gátló megoldások (pl. nádszövet) alkalmazása nem szerencsés.

A kerítések anyagának éppoly igényesnek kell lenni, mint az épületekének, ideiglenes jellegű megoldások, környezetbe nem illő anyaghasználat akadálya lehet az utcaképek harmonikus alakításának.

Kerítések
Előkerítés beépítés esetén tömör kerítés alkalmazását kerülni kell.

Az előkerteket lehetőség szerint zöldfelületként, ténylegesen „kert” módjára kell kialakítani. Az előkert egy részének lebukkolása, csak indokolt esetben, az épületekbe történő bejutás céljából elfogadható.

Tótkomlós építészeti örökségének túlnyomó hányada viszonylag egyszerű, homlokzati megjelenésében szimmetrikus, metszetében sokszor aszimmetrikus (utca felől térdfalas, süllyesztett fedélszékű), különösebb felépítmény nélküli nyeregtetővel épült. Bonyolultabb tetőfelépítmény csak a településközpont néhány frekvenciált későeklektikus-szecessziós stílusú épületén látható.

A történeti korszakokban manzárdtető ritkán fordul elő, inkább XX. századi épületeken látható, de kijelenthető, hogy általában az alapvető építészeti hagyományoktól idegen. A XX. század második felétől, a modernista építészet térhódításával

A magastetők héjazatának anyaga a településkép harmóniájának fontos összetevője. A hazai meteorológiai viszonyokhoz, az építéstechnikai adottságokhoz, Tótkomlós történetileg kialakult sziluettségéhez alapvetően a (lehetőleg természetes színű, textúrájú) pikkelyfedések illeszkednek. A „pikkely” kifejezés itt elsősorban arra utal, hogy viszonylag kisméretű elemek egymásra takaró rendszeréből áll össze a fedés, amely struktúra a legkülönbözőbb méretű és geometriájú tetőfelületek fedésére alkalmas.

TAGOZATOK, ÉPÜLETORNAMENTIKA

Eklektikus tagozatok egy utcával párhuzamos tömegű házon. Az épülettagezatok minél plasztikusabb megformálása gyakorlati jelentőséggel is bír. Az erősen kiülő szemöldökpárkány esztétikai szerepe mellett a csapóesőtől is védte az alatta elhelyezkedő nyílászáró szerkezetet.

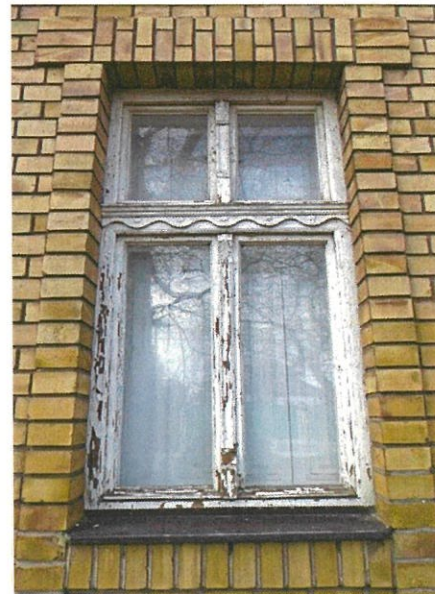
Tótkomlós történeti építészetének alapvető jellegzetessége a legkülönfélébb építészeti tagozatok alkalmazása. A házak túlnyomó részének alapfelépítése, tömegformálása lényegében megegyezik, a korstílus követelményeinek tagozatok és épületornamentika alkalmazásával feleltek meg. A tagozatrendszerek kezdetben a klasszikus formátan szabályai szerint alakultak, a későeklektika és szecesszió korában azonban fokozatosan egyedivé váltak.

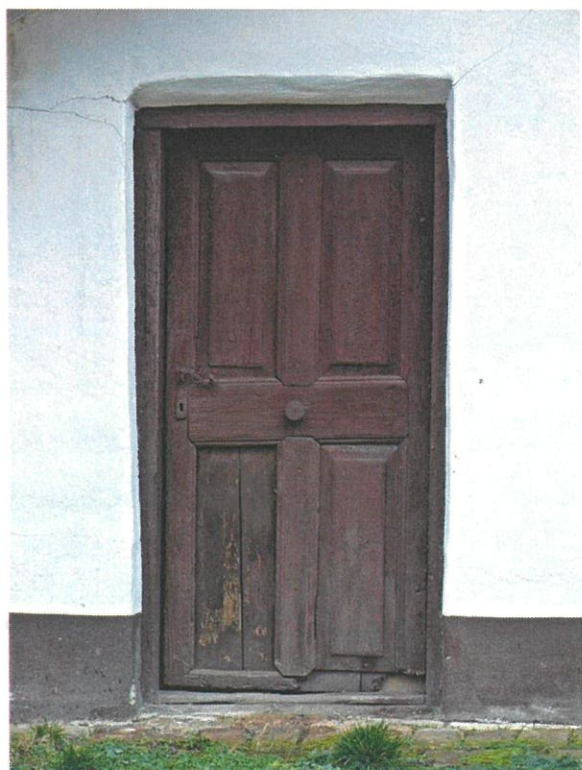
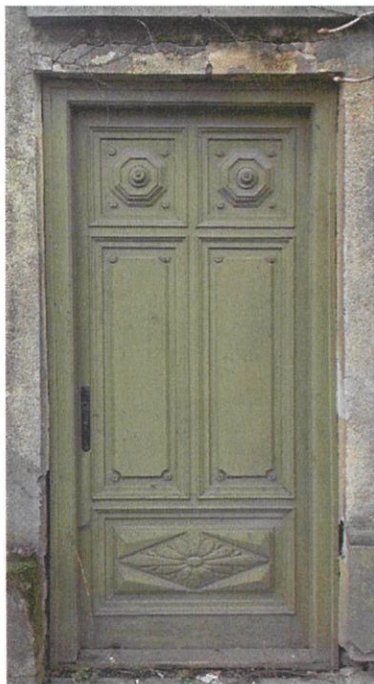
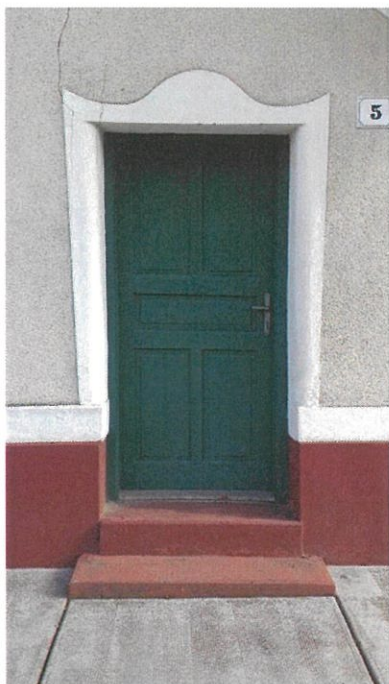
ABLAKOK

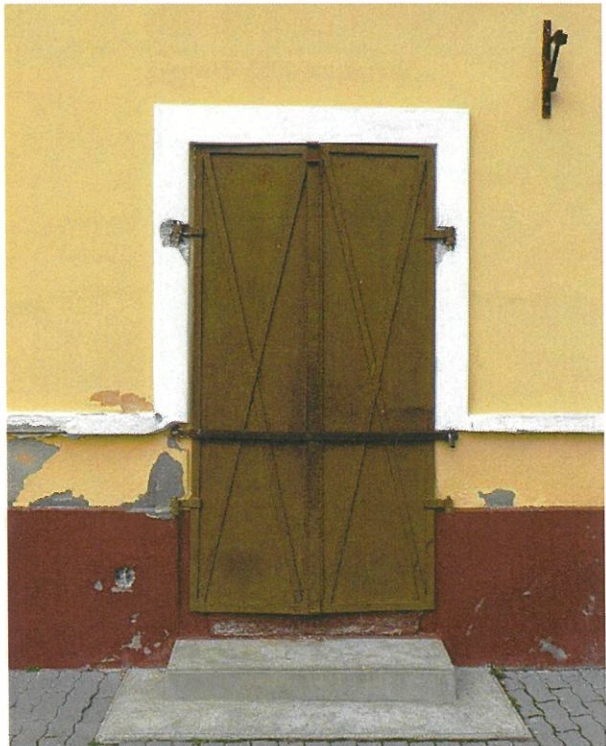
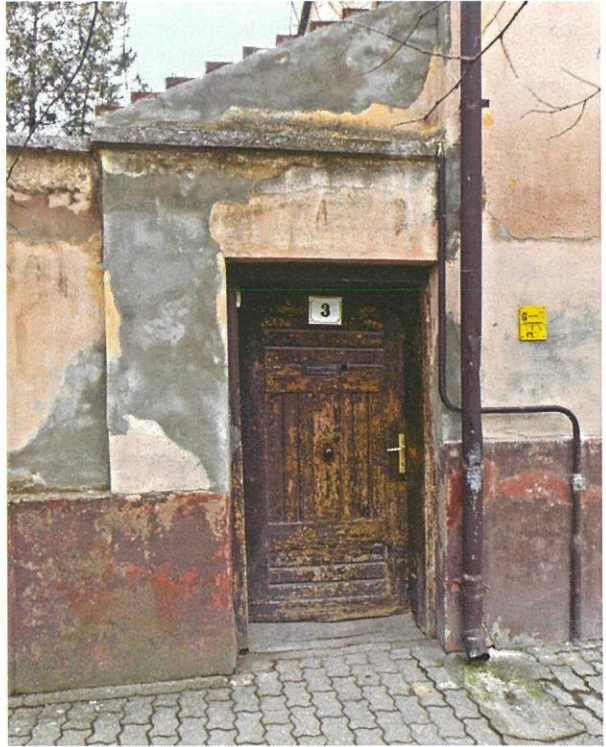
A helyi építészeti örökségre általában az egyszerű tömegformálás jellemző, éppen ezért is kaptak nagyobb hangsúlyt a nyílások. Az ablakok keretezésére, a nyílászárók asztalos szerkezetének igényes kialakítására különösen nagy energiákat áldoztak.

BEJÁRATOK

A bejáratok kitüntetett pontjai az épületeknek, ennek megfelelő megformálással. Igaz ez a keretezésre, amely általában tagoltabb, mint az egyéb nyílászáróké, és igaz a nyílászáróra, amely egyedi iparos munka.

KAPUK

A kapuk jelentőségét nem lehet túlhangsúlyozni. A kapuszárnyak igényes, „strapabíró” szerkezetek a legkülönfélébb tagozatokkal, kovácsoltvas kiegészítőkkel. Természetesen már a kapunyílás is megkapja az őt megillető frekvenciát és kiképzést. Mennyire más ez, mint korunk lélektelen garázs kapui!

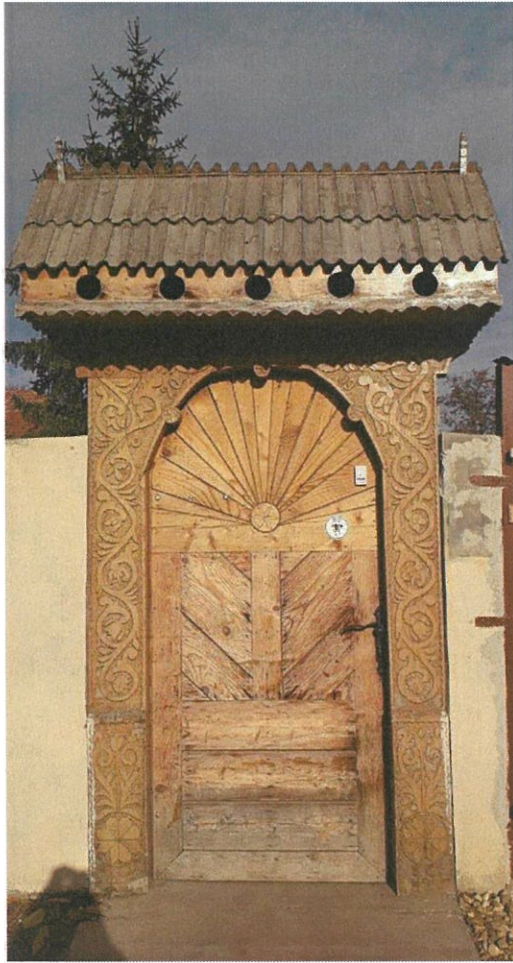

TORNÁCOK

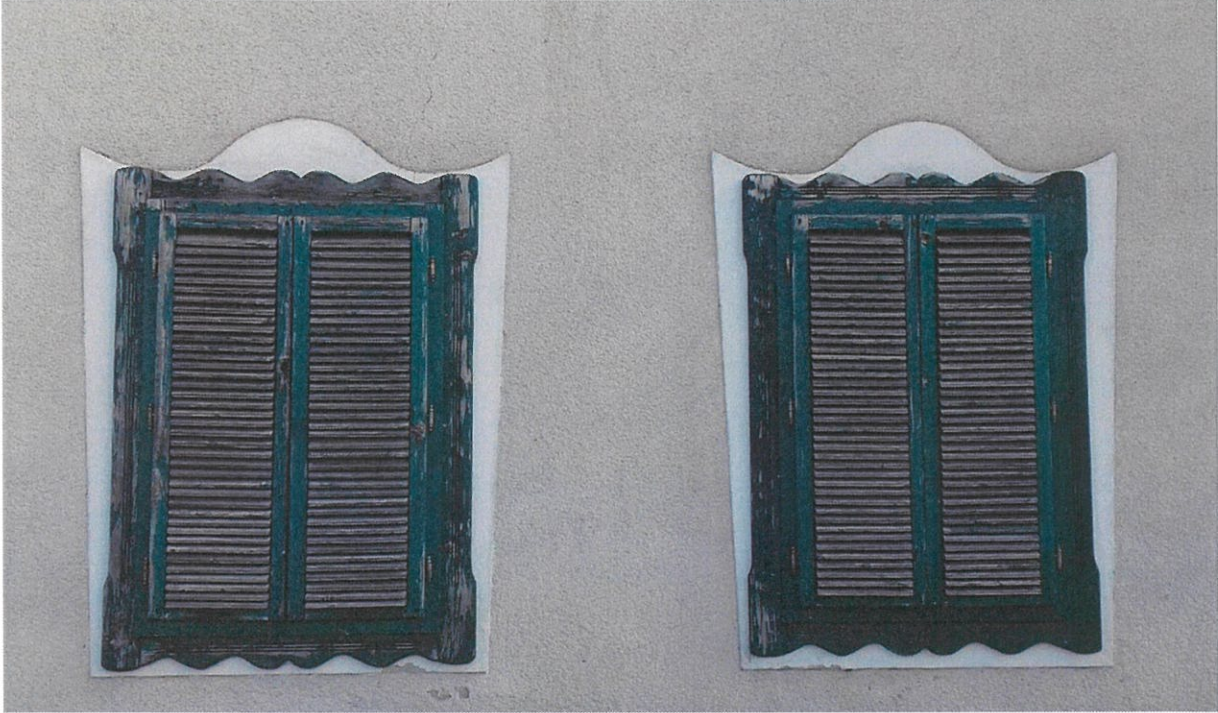
Tótkomlós tradicionális építészetében meghatározó szerep jutott a tornácoknak. A tornác nem csak közlekedő, de a „kint” és „bent” közötti átmenet tere is. A klíma megváltozásával jelentősége nőhet, mint árnyékot adó „föltér”. A városban mind az épülettömeg integráns részét képező „lopott” tornác, mind a toldalék jellegű „toldott” tornác elterjedt volt.

ÁRNYÉKOLÁS

A klíma megváltozása elengedhetetlenné teszi az épületek hővédelmének, ezen belül a nyílászárók külső árnyékolásának megoldását. Szerencsére mindig „kéznél lévő”, történetileg jól bevált megoldás a zsalugáter, amely hajdan az ablakok jelentős része előtt megtalálható volt. Elegáns, házainkat öltöztető szerkezet, amely az esetek döntő többségében pozitív módon befolyásolja a homlokzati megjelenést. Kényelmesebb a redőny kezelése, ennek beépítése azonban csak akkor optimális az utcakép szempontjából, ha szerkezete (redőnyszekrény, vezetősín) rejtve marad.

NAPELEMEK, NAPKOLLEKTOROK

A technika fejlődése újabb és újabb kihívások elé állítja az építészet. Ezek közül az egyik legfrissebb a napelemek, napkollektorok elhelyezése. Történeti épület esetében gyakorlatilag kizárható, hogy a berendezések javítsák azok utcaképi megjelenését. A képeken látható megoldások erénye, hogy a készülék hagyja élni a tetőfelületet. Legszerencsésőbb, ha az elemeket egyetlen síkidomná összefogva telepítik.

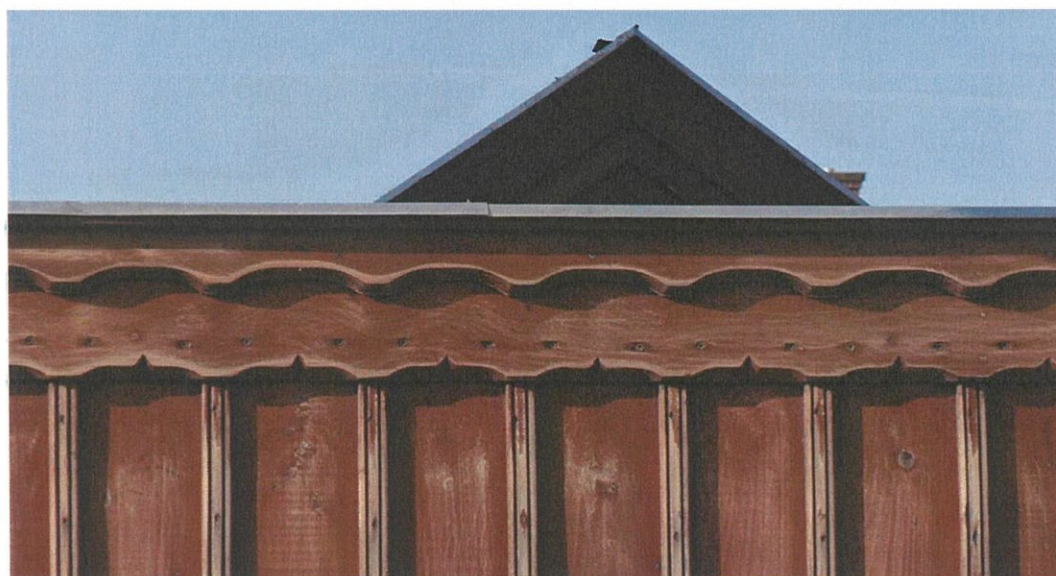

KERÍTÉSEK

A kerítések az utcaképek legfontosabb épített kiegészítő elemei, amelyek vagyoni védelmi funkcióik mellett fontos térformáló szereppel is bírnak. Igényes építészeti kialakításukkal sokszor az épületekkel egyenrangúvá válhatnak.

Általánosságban elmondható, hogy előkert nélküli, utcafrontos beépítésnél tömör kerítést alkalmaztak, ennek anyaga lehet deszkapalánk, de épített szerkezet is. A nyerstégla homlokzatú kerítéseken az épületeken alkalmazott jellegzetes tagozati megoldások egyszerűbb variánsai tűnnek fel.

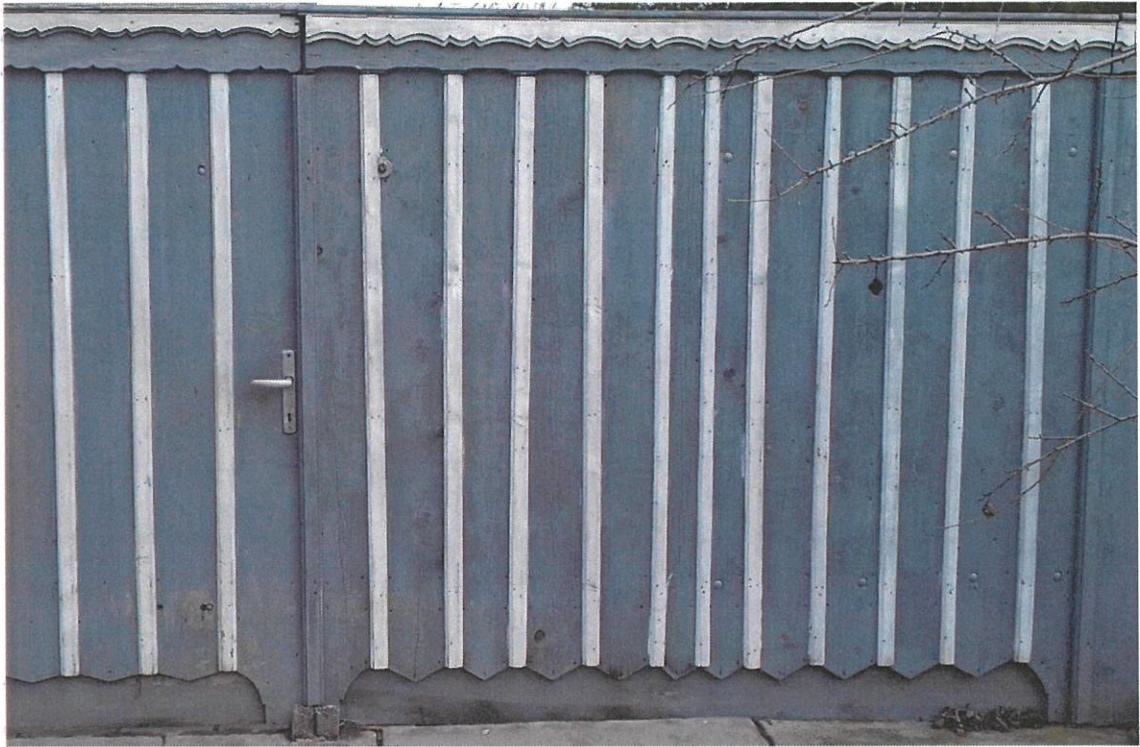
A lazább, oldottabb utcaképet alkotó előkertes területeken az áttört kerítés dívik, mely falazott pillérek közötti betételemekből áll. A betétek lehetnek hézagos lécburkolatból, de igényesebb, tartósabb megoldásként kovácsoltvasból, vagy merev, ún. heidecker-hálóból is. Az utcakép szempontjából semleges, nem zavaró az egyszerű drótháló alkalmazása.

A környéken jellegzetes függődeszka-kerítés különösen sok szépen megőrzött példáját találjuk a településen. Szegmentjében fűrészelt szalamandra ornamentika, mely a tűztől oltalmazza a házat.

TÉGLABURKOLAT

A Dél-alföldi mezővárosok, így Tótkomlós építészetének alapvető „brand”-je a téгла, a fagyálló préstégla, amelyet a régiek egyszerűen csak „kőnek” neveztek jó alföldi szokás szerint. Textúrájának időtlen szépsége, melegsége miatt nem csak a történelmi korokban, hanem napjainkban is kedvelt burkolóanyag. A legegyszerűbb formanyelvű épületet is „feldobja” és a legharsányabbat is segíti a környezetbe illeszkedni, „viselkedni”.

Az egyszerű építetők, pallérok, neves építészek egyaránt hihetetlen fantáziával használták fel a különféle téglafajtákat. Természetesen ezt azért tehették, mert a korabeli téglagyárak mind formában mind színárnyalatban többféle téglát gyártottak és egyedi igényeknek is eleget tettek. A fagyálló téglá népszerűségét a széles rétegek számára elérhető árának, tartósságának és esztétikusságának köszönhetjük.

Gyakorlatilag évtizedekig semmiféle karbantartást nem igényel és a legegyszerűbb homlokzat is látványos a kellemes textúrájának köszönhetően.

LÁBAZATOK

Az épületek lábazata úgy esztétikai, mint műszaki szempontból kiemelt jelentőségű. A lábazati zóna a ház talpzata, erőt kell, sugározzon, így a történeti építészetben szinte kizárólagos a pozitív, fals íkből kiugró lábazat. A szerkezetet mindig igyekeztek tartós anyagból építeni, a csapóeső, a fagyok és egyéb meteorológiai hatások miatt. Legegyszerűbb kialakítású a festett vakolt lábazat, gyakori a fagyálló téglák alkalmazása, a XIX. század végétől terjedt el a műkő, de különös módon nem ritkák a természetes burkolatok sem.

SZÍNEZÉS

A tradicionális „népi” építészetben az alapszín a fehér volt, amiben leginkább praktikus megfontolások játszottak közre: a meszelés volt a legolcsóbb. Később egyre színesebbeké váltak az épületek, a lakosságra „bátor” színhasználat volt jellemző. Hogy ez nem vezetett kellemetlen utcaképekhez, annak oka a jó ízlésen túl a földszínek alkalmazása volt. Persze, korábban nem lehetett hozzájutni a divatos szintetikus festékekhez.

MELLÉKÉPÜLETEK

A településkép szempontjából nemcsak a porta főépületei, de a melléképületek, gazdasági létesítmények is meghatározók lehetnek. Különösen igaz ez Tótkomlós esetében, ahol hagyományai vannak egyes gazdasági épületek utcafrontra való elhelyezésének. Ezek az épületek egyben azt is kiválóan példázzák, hogy az építészeti igényesség nem „állhat meg” a főépületnél, annak át kell hatni épített környezetünket annak teljességét illetően.

JÓ PÉLDÁK

A hagyományokhoz való korszerű viszony nem csak a megőrzést, hanem az organikus fejlődést is magában hordozza. A település nem válhat múzeummá, skanzenné, az élő város sajátossága a folyamatos megújulás, ahogy az élet alapfeltétele is a sejtek állandó cserélődése miközben a szervezet önazonos marad. Felelősség, ugyanakkor nagy megtiszteltetés is folytatni, részesévé válni a hagyománynak, kapcsolódni a kulturális folyamatosságba, egy újabb - és nem a leggyengébb - láncszemét létrehozva a helyi tradícióknak. Rendkívüli jelentőségű ebből a szempontból, ha a Város igyekszik a legjobb erőket felvonultatni ikonikus középületei megformálásához, ezzel példát mutatva lakosai számára a magánérvős építkezésekhez. Mindez garancia lehet arra, hogy századok múltán korunk városa is érdemel majd egy fejezetet a készülő építészeti munkákban.

Az óvoda igényesen megformált kortárs épület az élénk színek vidáman, játékosan egészítik ki egymást, utalva az épület funkciójára.

Bázikus egyszerűségű színes tömegekből épül fel az óvoda derűt sugárzó épületegyüttese.

A magyar „vidék” építészetének megszokott elemei jelennek meg a képeken látható lakóházakon. Fehér falak, piros cseréptető, egyszerű tömeg. „Ház formájú ház.” A jól ismert megoldások alkalmazása mellett is egyértelmű az építés kora, nincs régieskedő cizellálás, múltidéző nosztalgia, az összkép mégis derűs, harmonikus.

A környezetet tiszteletben tartó, egyszerű tömegformálású, sallangmentes kortárs épület, minimális utalással a történeti építészet formakincsére.

Egymásba kapaszkodó világos és sötét tömegek kontraszthatásán alapuló építészeti megoldás.

A már meglévő értékek átalakításával is létre hozhatók korszerű, mai építészeti megoldásokkal bíró intézmények, lakóházak. A régebbi korok jelenléte többlettartalmat ad.

UTCÁK, TEREK

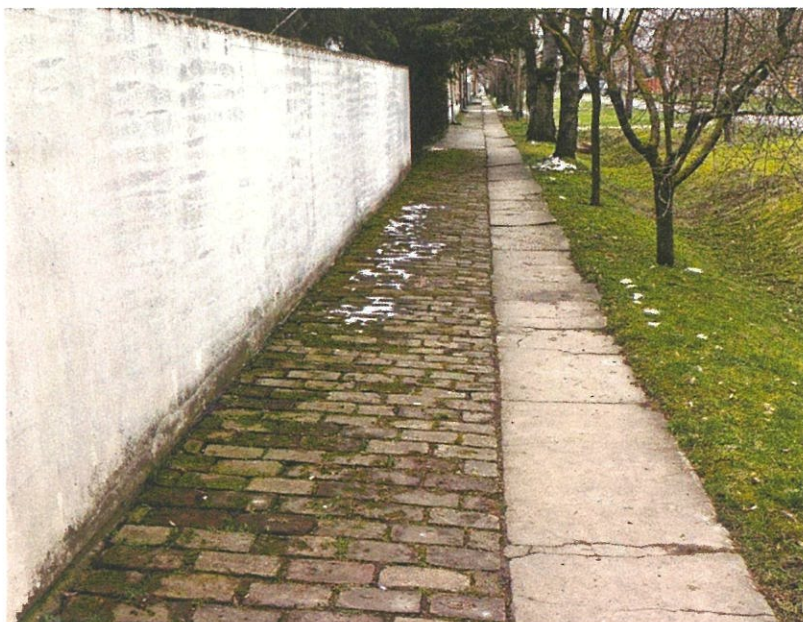
A közterületek komfortja és esztétikája szempontjából meghatározó a burkolatok minősége, ahogy igaz ez a telken belüli burkolt felületekre, vagy az egyes porták megközelítésére is. A történeti korokban a város utcáin általános volt a kiselemes burkolat, még ma is elő-előjönnek kiváló minőségű felületek az utólagos aszfaltozások alól. Később terjedt el a szinte elpusztíthatatlan, viszont csapadékos időben igen síkos keramit. Az útfelületeket gránit és bazalt kockakövel burkolták, ezekből mára alig maradt.

A buszmegálló egyszerűen szép téglá és faragott fa épülete szerényen illeszkedik az utcaképhez.

A kiselemes burkolatok nagy előnye műszaki szempontból, hogy viszonylag könnyen javíthatók, elemei bármikor visszahelyezhetők, újrapozícionálhatók. Településépítészeti szempontból a lehetőségek szinte korlátlan tárháza áll rendelkezésre a különféle burkolati minták, rakási módok (hálós, halszájka, kötésben lévő, stb.) alkalmazásával. Általánosságban elmondható, hogy igényes burkolatok természetes anyagú, saját textúrájú, nem színezett elemekből képezhetők, de esztétikus lehet a szépen kivitelezett öntött (pl. aszfalt) felület is.

A közterületek esztétikáját alapvetően befolyásolják az utcákon elhelyezett kiegészítő elemek, legyen az művészeti alkotás, vagy közmű jellegű létesítmény, de különösen az utcabútorok.

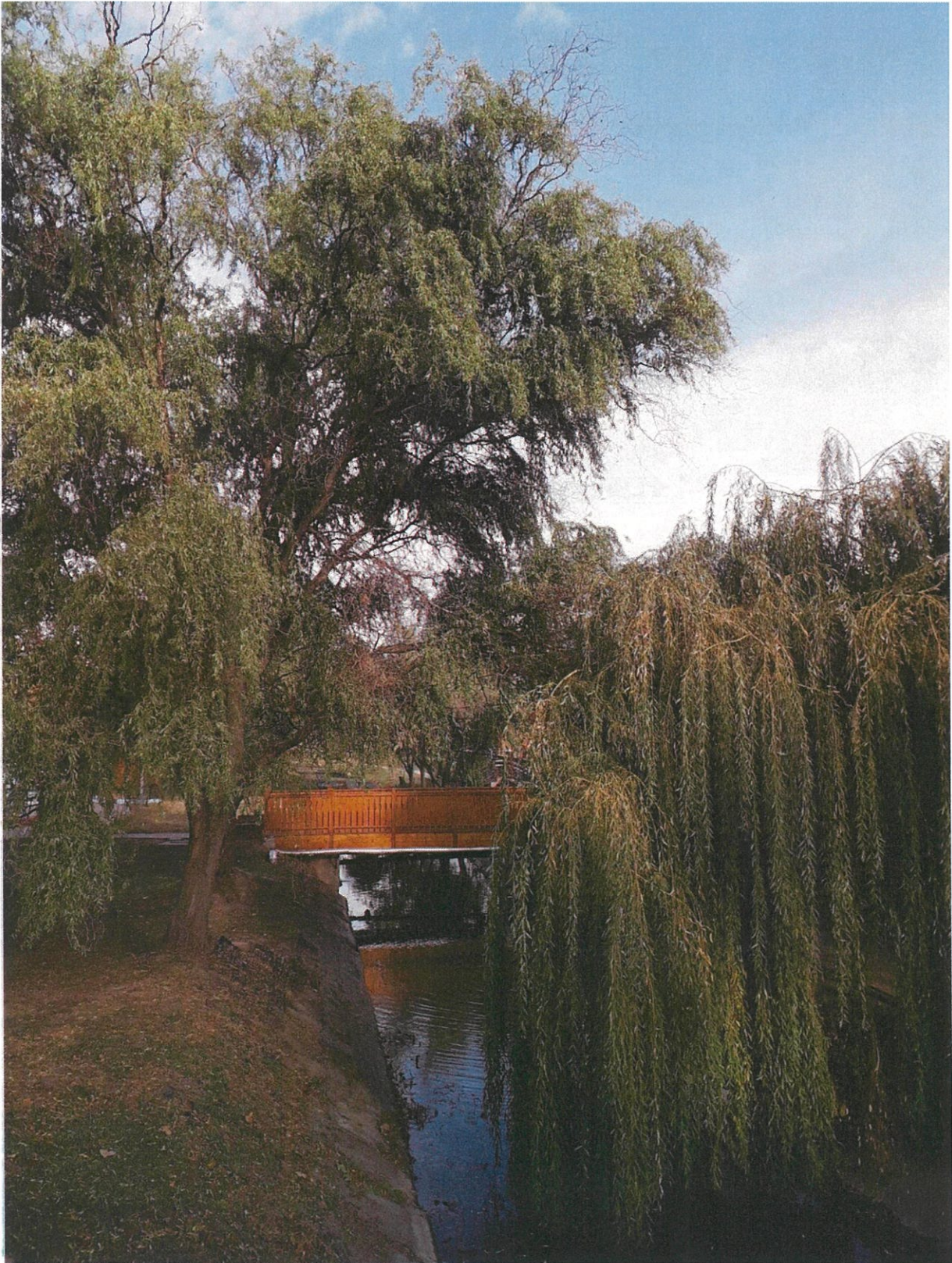
NÖVÉNYZET

Az épített elemek mellett a települések arculatának fontos meghatározója a növényzet, illetve önmagában az a tény, hogy a „zöld” milyen mértékben van jelen a településen. A zöldfelületi rendszer éppúgy része a város infrastruktúrájának, mint a természeti környezetnek, hiszen alapvetően mesterségesen létrehozott, a településszerkezetbe integrálódó struktúra.

A városi „zöld” szerepe rendkívül sokoldalú, betölt úgy településesztétikai, műszaki, mint közérzetjavító feladatokat. A települési arculat formálásában egyként részt vesznek a közterületek, közparkok, közkertek fasorai, fásított területei és az intézményi- és magánterületek kertjei, ezek gondozottsága, vagy elhanyagoltsága, léte, vagy nemléte (leburkoltsága) befolyásolja a településképi arculatot is.

A „zöld” az épített elemek megjelenésére szintén kihatással van: egységesíti az utcaképeket, jótékonyan kitakar, váratlan feltárulásokat, „képkivágásokat” eredményez. Még a településképbe durván belehasító sebhelyek „kellősítése” is lehetséges a növényzettel.

Természetesen a növényzet telepítéskor tekintettel kell lenni az építészeti környezetre, az épületek méretére, jellegére, hogy azok benapozását, feltárulását kedvezőtlenül ne befolyásolja a vegetáció. Fontos szempont, hogy a látványos műemlékek, idegenforgalmi értékek „fotózhatósága” ne lehetetlenüljön el a fák takarása miatt.

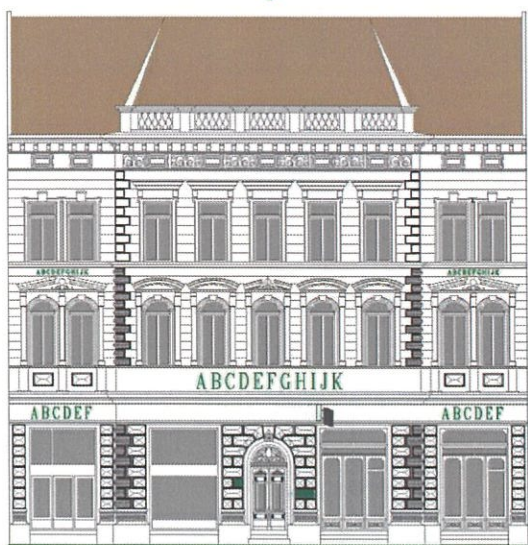
HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK

A közterületre kirakott hirdető táblák, cégek, reklámfelületek nagyban befolyásolják az utcaképet, ezért oda kell figyelni arra, hogyan hirdetjük szolgáltatásainkat. Az igényes, nem túl feltűnő, de jól észrevehető feliratok is elérhetik figyelemfelkeltő céljukat. A hirdetés lényege a tájékoztatás, ezt tehetjük utcaképbe illően is.

Különösen fontos megtalálni a kényes egyensúlyt a történeti épületek esetében, hogy azok építészeti értékei ne sérüljenek.

A visszafogott, lényegre törő hirdetések szerencsések, amelyek hagyják élni az épületek tagozatait, építészeti formáit, ezért az ún. tömbbetűkből álló feliratok tudnak a legjobban illeszkedni az épületekhez.

Természetesen nagyon fontos, hogy a hirdetés megtervezésekor figyelembe vegyék a homlokzat osztásrendjét, arányait, mert az építészeti tagozatok, részletek, netán nyílászárók kitakarása általában nem szerencsés megoldást ad.

A reklám klasszikus eszköze a cégér.

IMPRESSZUM

TÓTKOMLÓS VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

www.totkomlos.hu

5940 Tótkomlós, Fő út 1.

Telefon: 68/462-122

Polgármester: dr. Garay Rita

Főpítész: Molnár Zoltán Gyula

SZERKESZTETTE: Pap Ádám

SZÖVEG: Pap Ádám

FOTÓ: Pap Ádám

GRAFIKAI TERVEZÉS: Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft., Pap Ádám

Tótkomlós, 2018. október

